Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 139 (10736) | 1978 чылдың июнь 14, среда | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 көп.

Киргизияда дуржулга-селекция станциязының ажылчыннары сенаж салырының чыл планын күүсеткен. Олар гектар бүрүзүнден-не 100 центнер люцерна массазын алган. 3200 тонна эки шынарлыг люцернаны «үүжелеп» алган.

Ипатовчуларның ажылының аргазын бүдүрүлгеге нептереткени ажылдың чедиишкинин хандырарынга дузалаан.

Чүй шынаазының мурнакчы ажыл-агыйы бо чылын бөдүүн, чулуктуг болгаш хопумак мал чемнериниң бүдүн чартык чыл курлавырын белеткеп алыр. Ол чорук малдың продуктулуун бедидеринге дузалаар.

ЧУРУКТА: тавычалаан люцернаны бөлүп турары.

В. МОРЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ХАМЫК УЖУР — ОРГАНИЗАСТААРЫНДА

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тың болгаш ВЛКСМ ТК-ның совет улуска Чагаазынга харыы кылдыр Таңдыда С. К. Тока аттыг хойжу совхозтуң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың шалыпчы чылында мал ажылының продукциязын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир дээш бо хүннерде улам күжеениишкиниг ажылдап турар.

Малчыннарның республика Наадымынга алдар кылдыр хой кыргылдазын чогуур хуусаазында эки шынарлыг эрттирер дээш кыргылда пунктуаун баш удур эки дерээн. Электриниг чүс хачыны болгаш сезен кыргыкчыны белеткээн. Олар 25.000 баш хойну бо айның 20-де кыргыш кириптер болгаш хойдан-на 3 килограмм 700 грамм дүктү кыргыш алыр, шинчангаш Төрээн чуртка 96 тонна эки шынарлыг дүктү бээр хүлээлеглиглер.

— Кыргылда пунктузун мооң мурундагы чылдардан дээре кылдыр белеткеп, кыргыкчыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш бүгү-ле хемчеглерни ап тур бис—деп, ооң эргелекчизи Зинаида Александровна Кузнецова чугаалаар болду.— Бөгүн, даарта чугайлаашкынны болгаш өске-даа белеткелди бүрүн доозар бис. Бо тургулаан кыстар пунктуну белеткээринге эң идепкейлиг кириштилер.

Кыргылданы эң кыска хуусаада бедик шынарлыг эрттирер дээш ажыл-агыйда тускай графикти партком, дирекция болгаш ажылчыннар комитеди тургускаш, амыдыралда боттандырып турар.

— Фермалар аайы-биле кайы хүн кымнарның хойларын пунктуга чедирип келирин хойжулар билир, кыргылда үезинде озал-ондакты болдурбазының хемчеглерин кыргыкчыларга сагындырган, кыргылда пунктузунга специалистерден харыысалгалыг дежурныйларны үндүрер, дүктү чогуур үезинде чидириг чокка алыр сорулга-биле улусчу контролёрлар болүктери болгаш постулары эң шыңгыы ажылдаарының планы база тургустунган — деп, совхозтуң директору Владимир Александрович Барышников оңзалап демдегледи.

Шынап-ла эки график тургустунган болду, ам хамык ужур ону амыдыралга четче боттандырарында, ажыл-агыйжы, организастыг болгаш масса-политиктиг ажылды улам күштелдиреринде болур.

— Кыргыкчыларның күш-ажылының бүдүргүчүлүүн бедидер, ажылының шынарын экижидер дээш 2500 рубль түнүг шаңнал фондузун тургускан бис, оларның чарыкының түннелдерин беш хопуктан үндүрер болгаш соолгу түннелин база үндүрүп, ол акша-биле шаңнаар бис, дыштаныш чоруурунуң путёвкаларын база тыпсыр бис, онза шылгарааннар республика Наадымынга киржир эргеш база алыр деп, ажылчыннар комитединин даргазы Елизавета Михайловна Куулар дыңнатты.

Бо хүннерде шынап-ла ажылдар кылдышын, хемчеглер аңдынып турары каракка көскү болду, шинчангаш ону эчизинге чедирери-ле чугула. Эдиктирикчилер болгаш бичекчилер белен. Ажылга үүктелиишкинни болдурбас дээш шиитпиниң чемненилгезин шуут-ла кыргылда пунктузунга организастаар.

Кыргылда үезинде ажылашчиларның ортузунга масса-политиктиг ажыл чорудар политинформаторларны, агитаторларны тургускан. «Билиг» шиитпелдиң кежигүннери лекцияларны помчуур болгаш совхозтуң бот-тывынгыр артистери ажыл шагының соонда кыргыкчыларга сюн көргүзер.

С. К. Тока аттыг совхозтуң малчыннары, кыргыкчылары, специалистери хой кыргылдазын үлегерлиг чорудар. Төрээн чуртка арбын дүктү берип, ону беш чылдың үшкү чылында дүктү бүдүрериниң болгаш садарының планын долдур база ажыр күүседир дээш бедик харыысалга, патриотчу ёзу-биле шак мынчалдыр белеткенин турар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ,
«Шынның» тускай корр.

СЭКП-НИҢ XXV СЬЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

Тыванның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының рудникинин дагжылары майда чедиишкинниг ажылдаан. Олар даг-белеткел ажылдарының ай планын күүсеткен, пландан ажыр 13 муң ажыг тонна даг массазын чүдүрген болгаш пландан ажыр 66,4 муң тонна бөдүүн руданы берген.

Күш-ажылчы маргылдааның мурнуку одуруунда П. П. Селюк, Н. И. Силич удурткан экскаваторларның № 8 болгаш № 9 экипажтары чоруп турар. Ол ышкаш арыглал фабриказынче руда берип турар № 1 экскаваторнуң экипажы (бригадири А. Г. Бобко) база бедик көргүзүглерни чедип ап, пландан ажыр 16 муң тонна руданы чүдүрген.

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

Май айда чер үттекчилери база эки ажылдаан. Оларның планы 12400 погон-метр болза, кылганы 12840 погон-метр чер үттээн. Ылаңгыя Н. С. Горев биле А. Д. Шаламовтуң бригадалары ай планын 120 хуу күүседип, чарышка тиилекчи болганнар.

Дагжылар чедип алган чедиишкиннерин улам быжыглап, июнь айның планын хуусаа бетинде күүседир дээш соруктуг ажылдап турарлар.

* * *

Тыванның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының транспорт цегиниң коллективи онгу беш чылдың үшкү чылының беш айларын база чедиишкинниг доосканнар. Эң ылаңгыя чолаачылар май айда эрестиг ажылдааннар. Айда 915 муң тонна даг массазы сөөртүр планын 925 муң тонна кылдыр күүсеткен.

Цехтың бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка Октябрь Революциязы болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи Семен Михайлович Туровецтиң, А. В. Оськинниң удуртканы БелАЗ-тар чолаачыларының бригадалары тиилекчи болганнар. С. М. Туровецтиң бригадазы майда даг массазы сөөртүр планын 105,1 хуу күүсеткен. Ол бригададан чолаачылар Г. Голденко, Д. Клепач, Чындый-оол Ооржак, Н. Чернышев, А. Грачев, К. Лаптев олар эң бедик көргүзүглерни чедип алган болгаш ам сентябрь-октябрь айларның үлүүнде ажылдап турарлар.

Цехтың колонналарындан А. Игнатьев биле П. Кудрявцевтиң баштаан колонналары мурнап турар.

Транспортчулар чыл планын хуусаа бетинде күүседир сорулганы салып алган ажылдап турарлар.

Х. МОНГУШ.

Тыванның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының рудникинде ЭКГ-4,6 маркалыг экскаваторнуң экипажы коммунистер Александр Александрович Чакиров, Борис Александрович Ершов экипажтар аразында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Олар эзлчег санында нормадан ажыр 1,5—2 муң кубометр даг массазын чүдүрүп чорудуп турарлар. Майның планын олар 117 хуу күүсеткен.

ЧУРУКТА: мурнакчы экипажтың кежигүннери А. Чакиров биле Б. Ершов.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

ОРДЕН МАКЕЕВКАНЫҢ ТУГУНДА

МАКЕЕВКА. (Донецк область). (СЭТА). Макеевка хоорайга Күш-ажылдың Кызыл Тук орденни тыпсырынга тураскааган, партия хооркомунуң болгаш улус депутаттарының хоорай Совединиң ажылчы чоннарның төлөөлекчилери-биле кады байырлыг хуралы июнь 12-де аная болган.

Эш Л. И. Брежнев баштаан СЭКП ТК-ның Политбюро составын хуралдың хүндүлүг президиумунга ооң киржикчилери соорук киришкин-биле соңгаан.

Чыылганнарның чыдыы-биле уткаавы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының Бирги оралакчызы В. В. Кузнецов чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиргинче секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чүректиң ханызындан байырын диңмиттиг адыш часкаашкыны бооп турда хоорайның ажылчы чоннарынга ол дамчыткан.

Хосталган чогаадыкчы күш-ажылдың символу бооп турар ордении Макеевка хоорайга тыпсыры кайгамчыктыг үеде бооп турар деп оратор демдеглээн. Бистиң чуртувус, бүгү совет улус Коммунистиг партиянның удуртулгазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, күжеениишкиннерлиг ажылдап турар. Ниитилел болгаш күрүне практиказынга, бистиң социалистиг бүгү боттуг үүлдериниске чаагай салдарны совет чаа Конституция—амгы үениң кайгамчыктыг документизи чедирип турар.

Макеевканың намдарында ооң революстуг чалыы чыдары маадырлыг арынларны арттырган. Донецкиниң черин дургаар дайынның хоозуралдыг казыргызы таварын эрткен. Ол уттундурбас хүннерниң дугайын эш Л. И. Брежнев «Катап тургузуушкун» деп номунга шынныг болгаш бүзүрелдин-биле бижээн. Леонид Ильичиниң сактыышкынарының одуруглары бо залда олуржун турар дыка хөй кижилерге хамааржыр болгай. Чугаа Донбасска эвес, а ооң кожазы—Запорожьеге, Днепропетровщинага болган болуушкуннар дугайында бооп турар-даа болза дайынның үрегдээшкиннерин катап тургузарының айтырыглары силерге база хамааржыр болгай.

Донбасстың, ооң иштинде Макеевканың ажылчы чоннары бүгү чурт-биле кады, бүгү улус-биле кады капчаар-даа аажок улуг күжеениишкиннерни үндүрүп, маадырлыг чоруктарны кылып турган. Донецкиниң индустриалдыг районун кыска хуусаның иштинде катап тургускан. Ылаңгыя бо хоорай СЭКП-ниң XXIII, XXIV, XXV съездилериниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырганының түңнелинде дүргени-биле хөгжөөн.

Чурттуң социал-экономиктиг амыдыралының чорудуушкуннарын, үлетпүрүүн, кедээ ажыл-агыйның хөгжүлдезин тодаргай чугаалаан, оратор социалистиг Макеевкада бооп турар улуг чаартылгаларга доктааган.

Ажылчы чоннарның чаагай чоруун улам экижидер, бөмбүрзекке тайбыгны хандырар дээш СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң демиселиниң айтырыгларынга В. В. Кузнецов тодаргай доктааган.

Иштики-даа, даштыы-даа политика талазы-биле бистиң чуртувустуң мурнунда турган-туруп турган айтырыглар хөй янзы болгаш нарын. Совет улустуң аас-кежин дээш, айыл чок чорукту болгаш тайбыгны быжыглаар, чөптүг чоруктуң болгаш деңнилгениң тиилелгези дээш Коммунистиг партия моон соңгаар-даа күжүн харамаанмайын ажылдаар.

В. В. Кузнецов ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчаан болгаш чыылганнар үргүлүүледиг адыш часкаан турда хоорайның тугунга шаңналды кадап берген.

Хуралга чүве чугаалаан кижилер макеевчилериң дайынчы болгаш күш-ажылчы ачы-хавыяазын бедин-биле үнелээни дээш СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка, эш Л. И. Брежневтиң бодунга изин-биле өөрүп четтиргенин илертейлеп турган.

Чоннуң, орденниг Макеевканың ажылчы чоннарының чаагай чоруу дээш партияның салып турар доктаамал сагын човаашкынынга харыы кылдыр, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты улам улуг энергия болгаш инициатива-биле калбартырын, социалистиг Төрээн чуртуңуң экономиктиг күчү-шыдалын быжыглаарынга төлептиг үлүүн киреринде олар демдеглеп турган.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээн алган.

* * *

Областың болгаш хоорайның удуртукчулары-биле Е. В. Куанцовтуң беседазы партияның Донецк обкомунга бооп эткен. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң, эш Л. И. Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыраакы Чөөн чүктүп районнарынга чораан үезинде берген айтышкынларының, сүмелериниң үнүп кээн турар сорулгаларын боттандырарынче кол кичээнгейин угландырган.

В. В. Кузнецов Макеевкага чоруп турган үезинде Е. И. Ленинниң тураскаазынга чечек салган. Макеевканың Киров аттыг металлургия заводунга ол чораан.

ЧУГУЛА КАМПАНИЯ

Республиканың хой ажылында эң чугула кампания — хойларны кыргыыры болгаш совхозтарның коллективтериниң, хойжу бригадаларының база тус-тус хойжу бүрүзүнүң дүктү бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле планны база алган социалистиг хүлээлгелерни күүседири эгелээн. Кыргылданы организастыг эрттиреринде, дүктү бүрүнү-биле алырын, ол эң үелиг чиг-эттиг индирини болдурбазын, хожудаашкын чокка стандарт ёзугаар ону үлетпүрге чорудун бээрин хандырары чугула политиктиг болгаш улус ажыл-агыйжы сорулга болур. Бо талазы-биле районнарның партия, совет, кодээ ажыл-агый болгаш белеткел органнарының кылыр ужурлуг ажылдары хой.

Хой кыргылдазын чедиишкиниг эрттиреринге бала дүк садарының күрүне планын күүседириниге кол негелде болза СЭКП райкомнарының болгаш райкүүскомнарның талазындан ол ажылды ыраа организастап, удуртуру болур. Мындыг сапаашкыннар ол ажылдың күжеениишкининиң болгаш харыысалгалының дугайын чугаалап турар. Республикага винтизи-биле дүк садарының күрүне планын күүседир төлээде, хой бүрүзүнден 2,4 кг-дан эвес дүктү кыргып алыр ужурлуг, ол болза эрткен чылын кыргып алганындан 410 грамм хой болуп турар. Ол хире дүктү кыргып алыр арга бар.

Ынчалзажок ол-ла сапаашкыннардан алырга, план күүседириге ол-даа четпес, ооң аңгыда 184 муң хураганны кыргыыры, 150 муң ажыг улуг хойну күзүн агарлаары негеттинин турар. Ынчангаш ам ажыл-агый бүрүзүнге ол талазы-биле чүгле тодаргай сапаашкыннар эвес, харын хураганнарның болгаш улуг хойларның кайы коданнарын немелде кыргылдага киреринин тодаргайлаар болгаш оларга амдыгаалтан таарымчалыг байдалдарны тургузар херек.

Хой кыргылдазын чорударынга материал-техниктиг баазаны тургускан, дүктү хүлээп алырынга болгаш үлетпүрже чүдүрүп чорударынга херек чүүлдер четчир хемчеэлдин-биле алдынган. Ам ажыл-агыйлар агрегаттарны тургузуп, оларны артык кезектер-биле четчелеп турар.

Бо ажылда база бир чугула чүүл—тургустунуп турар айтырыгларны чогуур үезинде саадаашкын чокка шиитпирлээри, чер-черге агрегаттарның бедик бүдүргүчүлүг ажылдаарын хандырары, артык кезектерни болгаш дүк саваларын материалдарны чөптүг ажыглаары болур. Бо бүгү чүүлдерге улегерлиг корум-чурумну база шыңгыы учётту тургузар ужурлуг. Ол ышкаш машина бистерин, чаныыр херекселдерге ажыглаар чүүлдү чамдык пунктуларга «курлавырлаш» эртыкка ап адыр, а ол чүүлдер өске черлерге чедишпес болгулаар таварылгалар эрткен чылдарда тургулаан. Моон соңгаар ону болдурбас херек. Материал-техниктиг чүүлдер-биле үүктелиишкин чок хандырары болгаш оларны чогууру-биле ажыглаары дээш харыысалгалыг кижилерни райсвта, ажыл-агыйларга тодаргай томуйлаан турар ужурлуг.

Ол-бо коданнарны кыргыырының хуусаазын ылаптыг тодарадыры хой дүктү алырынга база ооң эки шынарлыг болурунга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг. Маңаа совхозтарның, районнарның кодээ ажыл-агый эргелелдериниң кол зоотехниктери шиитпирлиг рольдуг болур. Амдыгыында хойнуң дүгү хозалбаан, чүңгак чок турда-ла, кыргылданы массалыг чоруда берген дугайында медээлер «Коммунизмниң херели» совхозтан болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйлардан кээп турар. Ону биле тура-ла республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозу болгаш ооң хой ажылының килдизи чогуур хемчег албаан. Хой дүгүнүн четчирин ам доктаамал хайгааараар, коданнарны кыргылдага киреринин графигин-тургузар херек. Коданнарта дүгү тоглап төктүп чоруур хойлар бар апарганда, специалистерниң шыңгыы контролюн ёзугаар аралап кыргыырын чорудар.

Дүжүт ажаан алышкынының үезинде чер-черниң партия, совет органнарының органнарының болгаш масса-политиктиг ажылының мөөңдеттинген дуржулгазын бо чылын хой кыргылдазынга база ажыглаар, партия райкомнарының бюро болгаш райкүүскомнар кежигүннерин ажылдың тодаргай участоктарынга быжыглаар база район штабтарын тургузар ужурлуг.

Чүүже кичээнгейни мөөңнээрил база эпти-ле тургустунуп келир кандыг бергедээшкиннер барыл? Ындыг чүүлдер хой. Ол дээрге хаммытың мурнунда кыргыкчыларны шилип, белеткеп алыры-дыр. Ооң аңгыда даандырган ажылдың чугулазын оларның кижи бүрүзү медереп билген турзун дээш, кыргылданы эки шынарлыг кылдыр чорудун тура, хүн бүрү ажылдың бүдүргүчүлүүн бедядер база дүктү үрей кыргыырын болдурбас дээш оларның-биле тайылбыр ажылын чорудар херек. Ажыл-херекти билир болгаш даавдырган ажыл дээш харыысалгалыг, эң-не дуржулгалыг кижилерни пунктуларның эргелекчилери, эдикчилер болгаш чаныкчылар кылдыр томуйлаар.

Класстакчыларның, савалакчыларның шынарлыг болгаш бедик бүдүргүчүлүг кылдыр ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарын: хой-ниитиниң чемненилгезин, чапсарларда улустуң дыштанылгазын организастаарын, кижилерни ажылга чедирерин база ооң алырын, медицина, культура хандырылгазын, тускай хепти бээрин районуң болгаш ол мшкаш ажыл-агыйның хемчеэлиниге тодаргай кижилер харыылаан турар ужурлуг. Пунктуга ажыл-херекчи байдалды тургузары, ажылды культурлуг кылыры, элдепзаин шаптыктаашкыннарны болдурбазы, хамаарылга чок кижилерни болгаш бичин урулгаларны аңаа тургузазы, ажылды организастыг эгелээрин, чапсарлаарын болгаш ажыл доозулган соонда ажылдап турган черин аштаарыглаарын хандырары копчуг чугула.

Политмассалыг ажылды — республикада, районда, совхозта кыргылданың чоруп турарының болгаш күрүнеге дүк садарының планының күүселдезинин дугайын бүгү ажылашчилерге информастап дыңнадырын, кыргынчыларның ажылының түңнелин хүн бүрү үндүрерин, чарыштың мурнакчыларын шаңнап-мактаарын, хожудан турарларны илередирин районнарга болгаш тус-тус ажыл-агыйларга тускай болук ажылдакчылар харыылаар ужурлуг.

Чонда бар бүгү дүктү хүлээп аарының бүгү хемчеглерин район бүрүзүнге чорудар, бо херекте кодээ Советтер болгаш белеткел конторалары бир демниг хөделир, чондан дүктүң киреринде чаңгыс хүн-да саадатпас, ооң өскээр саартынарын болдурбас.

Хой кыргылдазын организастыг эрттиреринде, күрүнеге дүк садарының планын районда, совхоз, бригада бүрүзү чаажок күүседири—эң чугула политиктиг болгаш улус ажыл-агыйжы сорулгаларының бирээзи. Ам ону чедиишкиниг шиитпирлээриниге районнарның партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарының, профсвилел, комсомол организацияларының, совхозтарның удуртукчуларының болгаш специалистериниң, кодээ-ниң бүгү ажыл-ишчилериниң кичээнгейи база күжеениишкиннери мөөңнеттинген турар ужурлуг.

Бо хүннерде республиканың малчыннары боттарының чаңчыл болган республика Наадымынга белеткелди эгелээн. Дүк садар талазы-биле планны күүседириниге эң-не улуг салыышкынны киреринмурнакчы хойжуларының, кыргыкчыларының, класстакчыларының, механизаторларының, човаачыларының болгаш совхоз бүдүрүлгезинин өске-даа ишчилериниң күш-ажылдың ол байырлалынга төлептиг үлүү болур деп СЭКП обкомунуң бюрозунуң доктаалында айтыкап.

С. СОНАМ.

СЭКП Тыва обкомунуң кодээ ажыл-агый киздизинин эргелекчизинин оралактызы.

ТӨРЭЭН ЧУРТКА—ХӨЙ ДҮКТҮ

СЕМИНАР-ХУРАЛ

Дүүн Кызылда Политиктиг чыыдымышкын бажынынга республиканың ажыл-агыйларының зоотехниктериниң болгаш мал эмчилериниң семинар-хуралы эгелээн. Ону Тыва АССР-ниң кодээ ажыл-агый министри И. Г. Лаврименко ажыктаан, республиканың зоветспециалистериниң СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тың болгаш ВЛКСМ ТК-ның «1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартырының болгаш бүдүрүлгениң ажыктының базе ажылдың шынарын экижидер дээш демиселди күштелдиреринин дугайында» Чагаазын амыдыралга боттандырар талазы-биле сорулгаларын тодаргай тайылбырлаан.

Семинар-хуралдың киржикчилери кодээ ажыл-агый министриниң оралакчызы В. Д. Куркутовтуң «Республиканың совхозтарынга мал ажылын специализаастаарының болгаш мөөңнээриниң перспективаларының», кодээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профсвилел обкомунуң даргазы А. Т. Сотнаның «Мал ажылдакчыларының ортузунга социалистиг чарышты организастаары», өске-даа лекциларны дыңнаан.

Бо хүн семинар-хуралдың киржикчилери Кызылдың районнар аразының каттыжышкынының мыйыстыг бодда малды семирти азыраар черинге, эзт-сөөк далганы бүдүрер заводка баар болгаш ол черлериниң ажылы-биле таныжар, Кызылдың туттунуп турар кол үлетпүр бүдүрүлгелериниң тудуун көөр.

БИСТИҢ КОРР.

Солун дуржулга: кичээнгейге алыңар

ДОРТ ХАРЫЛЗААЛАР: ШӨЛДЕН САДЫГЛАРГА

ССРЭ-ниң Кедээ ажылагый министерствозунуң коллегиязы Грузин ССР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунуң аграр-үлетүүр-садыг каттыжыышкынының ажылының дуржулгазын эки деп үүлдүгзүнүн деткээн.

Бо каттыжыышкынны 1975 чылда тургускан. Аңаа 46 совхоз болгаш нинтиндиле 295 магазиннерлиг болгаш павильоннарлыг 19 садыг черлери бактаап киргеи. Садыг черлери боттарынга 96 мүң тонна ногаа шыгжаар соодукчулуг черлерни кылып алган болгаш консерва кылыр заводту туткан. Оон аңгыда ажыл-агыйларга барып ажылдаар гидромелиоративтиг отряды, сеителгетудуг эргелерни болгаш автобазаны организастаан.

Совхозтарының ажыл ишчилериниң өстүргеш, чорударынга белеткен каан ямы-бүрү ногааларын, бахчи аймаан болгаш картофелни садыг черлери ол-ла черлерине хүлээп алгаш, бодунуң транспорту-биле соөртүп ап турар.

Ногааларны, мылңгыя ногаан культураларны олла хүн магазиннерге соөртүп чедирген турарын чурумуткан. Оон мурнунда хүннерде келген болгаш саартының күш четтирмээн ногааларны магазиннерден консерва заводунче соөртүрүп организаастаан. Ажылды мындыг ямылыг таарыштырганы садып алыкчыларны шөлдерден чапчаа эккелген ногаалар-биле доктаамал хандырар болгаш ук культураларның үрелип бакымраарын болдурбас арганы берген.

Боттарының хүлээлгелерин каттыжыышкынның кежигүннери ыяап-ла чогуур хуусаазында күүсеткен турзун дээш харыысалганы бедиткен. Совхозтар түс-түс хүлээнип алган магазиннеринге ногаларны четүүр сашыг кылдыр чогуур үеэнде өскүрүп бээр болгаш оларны соөртүрүвге белеткээр, чүдүрер ногааның шыпары үүгле эки болур. Магазиннер демги продукцияны совхозтарның шөлдериндеи дарый хүлээп алгаш, чонга садар. А консерва заводу саартынмаан ногааны эки шынарлыг продукция кылдыр ажылдап кылыр.

Аграр-үлетүүр-садыг каттыжыышкынының ажылының ниити байдалы болгаш саң-экономика көргүзүү доктаамал эки боон турарын каш чылдарның практиказы көргүскен. Кол-ла чүве — улуг хоорайлар чоогунда тургускан каттыжыышкынарның ачызында хоорай чурттакчыларының ногаа аймаанга негелде-хереглелиниң долу хандыртынын турары болур.

ССРЭ-ниң Кодээ ажылагый министерствозунуң коллегиязы ындыг хевирлиг каттыжыышкынарның саны ам-даа көвүдедир деп шиитпирлээн.

(СЭТА-ның корр.).

Партийжи амыдырал: үе болгаш ажылдың стили

ШИИТПИРНИҢ ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

Партийжи ажылдың ленинчи стилиниң принциптерин ажыл-чорудулгага удуртулга болдурбушаан, бистиң партиявые ол чугула айтырыгже доктаамал кичээнгейни салып турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң «Катап тургузуушкун» деп ажылында ол айтырыгларны улам ыңай хөгжүдүп байытган. Ук чогаалда айыткан үүлдер партийжи организакчы болгаш политиктиг ажылдың, ажылагыйны удуртуруның, кижилер-биле ажылдың талазы-биле партия болгаш ажыл-агый ажылдакчызы бүрүзүнге чайыннанчак үлегер-чижек болур.

Леонид Ильичиниң бо ажылында хөй янзы айтырыгларны хаара тудуп турар. Организакчы ажылдың кол кезээ— шиитпирлер күүселдезинче ында улуг кичээнгейни салган, ол мынча дээн: «Бир тээ сорулга салдыңган чүве толээде, оон күүселдезин түюлунга чедирер херек! Организастыг чорукту, сагылга-чурумну болгаш харыысалганы бедидери шиитпирлер күүселдезиниң хыналдазы-биле тудуп холбашкан деп турушка хөй чылдар дургузунда быжыккан мен. Бир эвес бисте ажылагыйжы удуртукчулар хүлээп алган шиитпирлерни долузубиле күүседип турган болза, хөй-хөй четпестер дугайында чугаа шагда-ла турбас ийик». Бо бүгүнү партия, совет болгаш ажыл-агый органнары, удуртукчу бүрүү ажылчорудулгага удуртулга болдурар үжүрлүт.

Бистиң районуң партия организациязы шиитпирлер күүселдезиниң дээштиин бедидер, ол ажылды улам сайзырааңгайжыдар талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп турар. Хамыктың мурнунда хүлээп алган доктаал, шиитпирлеринниң күүселдезин организастаары-биле холбашкан килдистер контроль карточкаларны, папкаларны тургускан. Партия эге организацияларында быжыглаттынган райком аппарадының харыысалгалыг ажылдакчылары хынаалдага тургускан айтырыгларның күүселдезиниң дугайында информацияларны, тайылбырларны хамаарышкан айтырыгларның папкаларынга чыып, белеткеп турар. Кажан ол айтырыг шиитпирлеттиңгенде, ону бюрога азы пилдастерге коргеш, долузу-биле ийикке, азы күүсеттинген аайы-биле кезик-чамдыызын од папкадан үштүп каастар. Неделяның пятница санында аппараттың ажылдакчылары партия эге организацияларының хуралдарының протоколдарын анализтеп, хуралга болгулаан шүгүмчүлелдиг саналдарны үшта бижип, ону хамаарышкан албан организацияларга, оларның удуртукчуларынга дыңнадып, оон күүселдези дээш ажылды организастаан турар.

Райком аппарадының ажылдакчыларының ай санында болуп турар ооредилгеизиге партийжи ажылдың ленинчи стилин болгаш арга-методун улам сайзырааңгайжыдарының психологиязының, педагогиканың үүлдерин ажылдап билириниң болгаш социологтут шинчилелдериниң ажыл-дүзазының дугайында айтырыгларны чугаалажып турар.

Пленумнарга, бюроларга чугаалашкан айтырыгларының күүселдезиниң талазы-биле соңгулдалыг активтиг отчёттарын доктаамал дыңнаарын практикалап келген. Ол чорук партияның иштики болгаш даштыны политиказын чон ортузунга тайылбырлаарынга, шиитпирлерниң күүселдези дээш райком кежигүннериниң хууда харыысалгазын болгаш идеикейин бедидеринге салдарны чедирер. Оларның барык шуптузу партия райкомунуң, эге организацияларның ажылынга идеикейлиг киржип турар. Ылаңгыя райком кежигүннери Д. Оюн-Бартан, Б. Чооду, К. Данзурун, А. Карма үүгле боттарының харыысалгалыг ажылдарынга эвес, райком кежигүнү хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, бүдүрүлге болгаш хөй-ниити амыдыралынга идеикейлиг киржип келгеннер.

СЭКП райкомунуң бюро кежигүнү Ч. Батқарның удуртканы Хараал-Тей сүт-бараан фермазының аныяктар коллективи үүгле районда эвес, харын республикада мурнакчы фермаларның санында кирип турар. Оңгу беш чылдың үшкү чылының бирги чартыының планын бо коллектив 103,5 хуу күүсеткен. Районда сүт-бараан фермаларының арызында чарышка тацлекция боор, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчилер Кызыл тугу-биле шаңнаткан. «Чодураа» совхозтуң № 1 хойжу бригадазында партия организациязының секретары И. Данзурун оон ажылын билдиилиг удуртпушаан, бодунуң малчын хүлээлгезин эки күүседип, бо чылын бодунга быжыглаттынган төрүүр үүс хой бүрүзүнден 105 хураганны камгалаап, кыштаглаашкыны организастыг эрттирген.

Планнарның болгаш хүлээлгелерниң салым-чолу бирле дугаарында күш-ажылчы коллективтерге шиитпирлеттивер чүве төлээде, партия организацияларының организакчы болгаш кижизидикчи ажылының төвүн күш-ажылчы коллективтерге мөөңнээри чугула дээрзин амыдырал көргүзүп турар.

СЭКП-ниң XVI область болгаш XXIV район конференцияларына планныг онаалдаларны доктаамал күүсеткейин турары дээш Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузун, № 1070 кожун чоруур механизастаттынган колонналыны, «Сельхозтехниканың» Самагалдайда салбырын болгаш тудут-септелге участогун шыңгыы шүгүмчүлээн турган. Ук коллективтерниң удуртукчулары болгаш оларда партия, комсомол, профсоюзтың организациялары ол шүгүмчүлелдерден чогуур түүнелди үвдүртен. Ук коллективтерниң чамдыктары бүдүрүлге планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин, ай, квартал санында ажыр күүседип турар апарган. Чарышты организастаары, күш-ажылдың сагылга-чуруму экижээн.

Райониуң совхозтары күүшете мал продуктуларын садарының беш чыл планнарын күүседирингге хожудан турарын конференцияларга болгаш пленумнарга база-ла чидиилиг-биле шүгүмчүлеп келген. Ону эдер талазы-биле соолгу чылдарда чамдык ажылдар кылдынып турар. Ажыл-агыйлар онгу беш чылдың ийи чылында күүнеге сүт садарының планын 132,1 хуу, дуктүүн—103,7 хуу күүсеткен. 1978 чылдың бирги кварталында эт, сүт садарының планнарын совхозтар тус-тузунда ажыр күүсеткен.

Шиитпирлерниң күүселдезин хынаарынга болгаш контрольдаарынга партийжи информация улуг ужур-дузалыг. Үстүү органнарның болгаш боттарының хүлээп алган доктаал, шиитпирлеринин күүселдезиниң талазы-биле информацияны партия райкомуну эге организацияларга, а эге организациялар СЭКП райкомунга берип турарын чурумчүткан. Ол чорук партияның чугула документилериниң болгаш планныг онаалдаларның күүселдезинде экидаа, четпес-даа талаларны чогуур үеэнде билип алырынга дузаалап турар.

«Чодураа», «Кызыгаар» совхозтарның парткомнары, райониуң хереглекчилер пинтилелинде эге организация, «Чодураа» совхозтуң № 1 хойжу бригадазында бригада партия организациязы үстүү органнарның болгаш боттарының шиитпирлерин ажыл-херек кырынга боттандырар дээш коммунистерниң, ажылчы чониуң ортузунга организакчы ажылдарны экижиткен.

Аппараттың ажылдакчыларының неделя санында хуралдарынга СЭКП райкомунуң секретарылары, килдистер эргелекчилери, инструкторлар шиитпирлер күүселдезиниң дугайында информастаан, партия эге организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң ажылында байдал-биле таныштырып турар.

СЭКП райкомунуң болгаш эге организациялардың идейкижизидилгелиг ажыл-чорудулгазында чугула черни партия обкомунуң ийиги, СЭКП райкомунуң үшкү пленумнарының шиитпирлериниң күүселдезин организастаары эрлеп турар. Хой-ниитиниң корум-чурумун болгаш социалистиг хоойлу-дурумну быжыглаар, кем-херек үүлгедир чоруктарны чок кылыр талазы-биле партия, профсоюзлар, комсомол организациялары, кодээ Советтер элээн ажылдарны кылып турар. Ай санында профилактика хүннери, квартал санында ажылчы чониарның хуралдарын эрттирип, аңаа партия, совет, ажыл-агый удуртукчуларын, административтиг органнарның ажылдакчыларын киириштирип, чон мурнунга оларның отчёттарын дыңнаап, политиктиг илгеелдер кылырын практикалап турар бис. Ындыг хемчегларни доктаамал организастаанының түүнелинде, районда кем-херек үүлгедир чоруктарның саны кызырылган. Доктаамал ажыл кызбас, арагалаар, мурнунда кем-херек үүлгеткеен хосталган кижилерни кодээ Советтер, профилактика чөвүлелдери, хөй-ниити организациялары контрольга алган.

Кылдынын турар чамдык ажылдар-биле чергелештир үстүү органнарның болгаш боттарының хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин хынаар, организастаар талазы-биле партия организацияларының организакчы ажылында четпестер ам-даа бар. Улуг ажыл-агыйының ямы-бүрү адырларында, ажылчы чониуң коммунистиг кижизидилгезиниң айтырыгларында эчизинге чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй. Дыка хөй шиитпирлериниң күүселдезин кошкак организастаанындан, ол-ла айтырыглар талазы-биле катап шиитпирлер хүлээп алыр, немелде хемчеглер ажылдан кылыр ужурга таваржыр чоруктар болгулаар.

Мал болгаш чер ажылында база чамдык удуртукчуларның ажыл-чорудулгазында четпестерни эдип адырынче угланган шиитпирлерни СЭКП райкомунуң бюрозу, эге организациялар болгаш райкүүском, кодээ Советтер каш удаа хүлээп алган, ол хирезинде ол адырларда четпестер ам-даа эттинмейн турар. Чижээ, «О. Шыныаа», «Тес-Хем» совхозтарда шиитпиниң малын тотчеглеп, самчыгдаар чоруккаа удур демиселди куштелдиргер дугайында СЭКП райкомунуң бюрозунуң доктаалын ажыл-агыйларның дирекциялары, оларда партия организациялары багай күүседип келген.

Партийжи ажылдың стилин болгаш аргаларын СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге, эш Л. И. Брежневтиң «Катап тургузуушкун» деп номунга дүүшүүр тургузуп, ону сайзырааңгайжыдар, ылаңгыя шиитпирлер күүселдезиниң дээштиин, ажыктының бедидер талазы-биле районуң партия организациялары моон соңгаар-даа кужениишкинниг ажылдарны чорудар аңаар.

П. ДАМБА-ХУУРАК.
СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары.

КЫЗЫЛДЫҢ «ТУДУГ КЕЗЕКТЕРИ» КОМБИНАТТА

«Тудуг кезектери» комбинаттың арматура цегинин коллективи планныг онаалдаларны хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың эгелекчизи. Мурнакчы цех майның планын 112,7 хуу күүсеткен. Анатолий Воробьевтуң бригадазы цехте эң эки көргүзүглерни чедип ап турар. Арматурщиктер В. Исаков, А. Логинов, О. Михайлова болгаш оон-даа өскелер комбинаттың тургустунганындан эгелеп ында ажылдап келгеннер. Олар боттарының төлептиг ажыл-ижи-биле коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп хүндүлүг атты чаалап алганнар.

Арматура цегинин коллективи онгу беш чылдың үш чылының планын хуусаа бетинде күүседирин шиитпирлээн.

ЧУРУКТАРДА: цехтың мурнакчы ажылчыны, коммунист Ольга Александровна Михайлова; цехте ажыл үезі.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

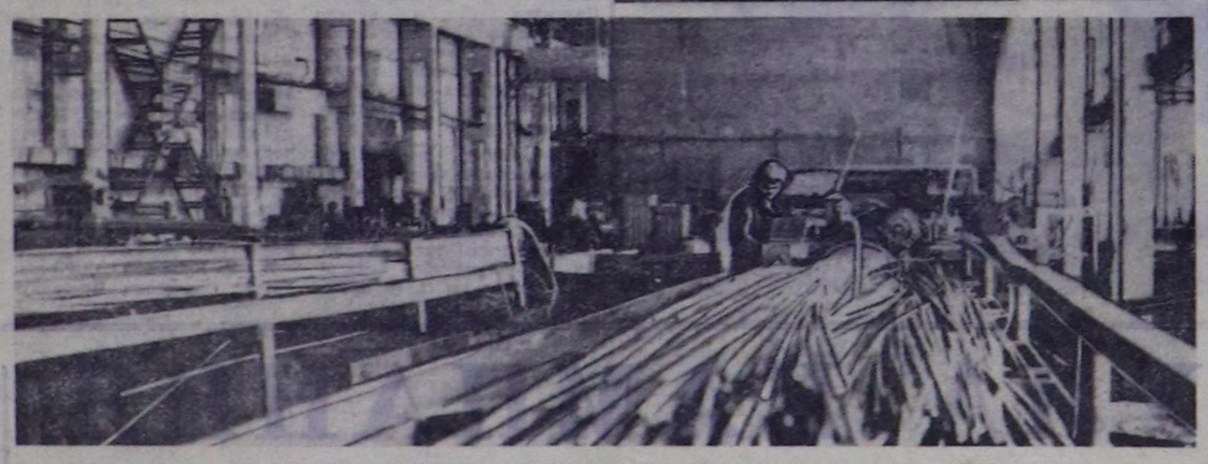

Эки кижи дугайында чугаа

МАШИНА «ЭМЧИЗИ»

Бай-Тайганың Шуйда Арапчан Межигитович Хомушкуну ында кижи бүрүү билир. Ол — сураглыг кадарчы, «Мурнакчы» колхозтуң баштайгы кежигүннериниң бирээзи. Оон ог-бүлезиниң 8 уруглары шупту-ла төлептиг кижилер болгулаан. Олардан адазының мергежилин Кевдер-оол эдерген, кадарчылап чоруур. Артканнарында кандыг-даа мергежилдиг кижилер бар. Оларның аразында дуңзаалакчы човаачы, слесарьдаа бар, а бирээзи —орумнекчиниң мергежилин шиңгээдип алган, Ак-Довуракта ажылдап, чурттап чоруур. Ол ажыл-ишчи кижилерниң кылган үүлезі чонниң шиити ажыл-херээ-биле тудуш, чонунга, төрээн чуртунга бараан болган. Ынчалаа-даа оларның шуптузунуң амыдыралын, ажыл-ижин хаара тудуп көргүзери берге. Ынчангаш оларның бирээзин, бодумнуң кады ажылдап турар эжимниң дугайын силерге соонуургадыйн.

Күнзең Хомушкуну даштындан көөрге, эш-оорүнден чүүн-биле-даа ылгалбас: ажылчын хептит, сапыктарлыг, бажының кара дүктерин ажылчын боргу дуглап чоруур. Оон ажылы кац, демирбиле холбашкан.

Бо ажылчын кижиниң оожум-топтуг шырайындан хулумаңгыр ыравас. Оон-биле чугаалажы бээринге, уталаныг карактары кичээнгейлиг-биле сенче көрүп келир. Ол бодунуң дугайында чугаалаарынга ынак эвес.

Оон күш-ажылчы намдары солун. Школа дооскан соонда Күнзең Барымын-Хемчиктиң «Барлык» совхозка машина-трактор мастерскаязынга ажылдай берген. Совхозтуң дирекциязы аныяк оолду Ак-Довуракта тракторист-машинистиң курстарынче өөренири-биле чоруткан. Ол курстарны дооскаш, кодээ ажыл-агый машиналарының талазы-биле специалист болуп, совхозунгаээп келген. Оон бээр-ле трактор, комбайн оон чарылбас оңнуктери апарган. Аныяк механизатор ажылга кымыммакай болуп, шаңнал-макталдыдаа ап кедген. СЭКП-ниң Барымын-Хемчик райкомунуң болгаш райкүүскомнуң, «Барлык» совхозтуң дирекциязының тывысканы хүндүлеп бижиктер оон төлептиг ажылының хереченизи.

Механизаторнуң мергежилин чедип алганы аныяк оолга Совет Армиязының хүрээлеңинге ыдыктыг хүлээлгезин эрттирерингге ёзулуг белгиткел, дадыгыышкын болган. Шеригдеп ол биче сержант эргелиг ээп чаныып келген.

Күнзең Хомушку совхозунга чеди чыл дургузунда ак сеткилдин-биле ажылдап келген. Ол бир-ле катап Кызылга чорааш, кады шеригге турганы эжи Комбуй-оолга ужуражы берген. Эжи аңаа бодунуң ажылын—Саяннар артындан чүк соөртүп турарын соонуургаткан. Ырак-узак берге рейстер Күнзеңниң сеткилинге таваржып, күзелин хайыыктырган.

Күнзең Арапчанович ог-бүлезе-биле Кызылга көжүп чедип келгеш, № 2 АТБ-ге баштай слесарьлап кирип алган. Ол ажылдап турган-ла, автошколага човаачылар курузун доозуп алгаш, ГАЗ-53 автомашинаны човаачылай берген. Баштайгы үеде эжи Комбуй-оол-биле ийилээн чоруп турганнар. Оларның ажылы-даа шуудаан, планын үргүлчү ажыр күүседип турганнар. Ол чылдарда К. Хомушкунуң амыдыралынга уттундурбас болуушкун болган: ону СЭКП кежигүүнүге хүлээп алган.

Амыдырал чаңгыс черге турар эвес. Техника улам-па сайзыраа орар. Чаа мирканың чүк соөртүп күчүлүг автомобильдери: МАЗ-тар, КрАЗ-тар, бистиң республикага кестүп келген. Ол күчүлүг машиналарга ажылдаар күзелі-биле дуржулгалыг човаачы К. Хомушку «Транссельхозтехниканың» Кызылда АТБ-зинче шилчип келген. Абакан—Кызыл аразының ырак-узак оруктары-биле ол Тываже кодээ ажыл-агый машиналарын, минералдыг чемнигчидилгеин, тудуг материалдарын болгаш улус ажыл-агыйынга чүүла херектиг оон-даа өскө материалдарны соөртүп турган.

Дуржулгалыг човаачы Күнзең Хомушку бо АТБ-ге келгеш, база-ла планныг онаалдаларын ажыр күүседип, шаңнал-макталды үргүлчү ап турган.

Соңгу чылдарда К. Хомушку кадынның байдалының аайы-биле слесарь ажылынче шилчип алган. Ийи чыл дургузунда слесарьлап келгеш, оон мергежилин улам бедээн, ол ам бешки разрядтың слесары апарган. Сеителгениң кандыг-даа парын хевирлерин ол кылып шыдаар. Ол—аныяктарның дагдыныкчызы. Ийи чыл дургузунда 10 ажыг аныяктарны слесарьның мергежилинге өөреткен.

Профтехучилищениң белүк сургуулдары чоокта чаа АТБ-ге практика эрттиргеннер. Олар бедик мергежилдиг слесарь К. Хомушкудан дыка хөйну өөренип алганнар. Күнзең Арапчанович аныяктарны ажылды ынаныштыг кылырынга, камныг-хумагалыг болуруна ооредири эң-не чүүла деп санаар.

Бо чылын Күнзең Арапчановичниң алган хүлээлгези—чыл планын ССРЭ Конституциязының бир чыл болуп ою—октябрь 7-ге чедир бүрүн күүседири. Оон өзүү ажыл-херек-биле кажан-даа карышпас.

Ю. ЕГОШИН.

СЭКП-ниң аграр политиказы — боттаныышкында

ТАРАА ШӨЛҮНҮҢ КҮЧҮТЕННЕРИ

Саратов областың тараа шөлү бөш миллион гектар хире делгем. Ону ажылдап кылып турар механизаторларның техниказы база оон-биле үүлдеш. Областың ажыл-агыйларында 5 мүң ажыг «Кировецтер» бар. Ховунуң ол күчүтеннери ажылдың хөй кезиин боттарының эктинде үүктүүн. «К-700»-терниң кол конструктору В. А. Поляченконуң адыбиле адаан совхозтуң шөлдери ол тракторларга тускай шенелде полигону апарган.

Ажыл-агыйның механизаторлары техниканы камныг, бүдүрүүчүлүг ажыглаарының үлегерин көргүзүп турар. Олар «Кировец» тракторларга ажылдап кылыышкынның эң бедик бүдүрүүчүлүүн областа бир дугаар чедип алган, ол тупужун кымга-даа алыспайн турарлар. Трактористер А. Мартынов, Ф. Сидельников, В. Чепуров олар чылда чеди мүң ажыг эталон-гектарны ажылдап кылып турар. Ол дээрге чыл нормазындан ийи катап ажыг. Механизаторлар М. Аднин, А. Бобряшов олар бо чазын бир хүнде 120 гектарга үрезин чаштырып турган.

Районнуң «Сельхозтехника» салбырының тускайлаттынган бригадалары совхозтуң «Кировецтерин» шуптузун долу техниктиг ажаалдада алган. Совхозтуң тракторлары ам шуптузу ажылга доктаамал белен, чылда үш чүс болгаш оон-даа хөй хонуктарда ажылдап турар.

1978 чылдың дүжүт ажаалдазы чоскшулаан. Ол чымыштыг үеге областын чер ажылдыглары шалыпчы белетиенип, комбайннар, кестирикчилер, автомобильдер септелгезин доозуп турар. Дүжүт ажаап үнүптеринге ховунуң күчүтеннери база шуут белен.

В. ЯКОВЛЕВ,
СЭТА-ның корр.

Саратов.

Хандырылгаңар кандыгыл?

ХЕМЧЭЭН АЛЗА

Адыр-Кежиг суур район төвүндеи 10 километр черде турар. Суурнуң чурттакчы чонунуң аъш-чөм барааннарынга негелде-хереглелин ийи магазин хандырып турар. Бо магазиннерниң садып алыкчыларны эргежок чугула аъш-чем барааннары-биле четче хандырар айтырыгны шиитпирлеп турарында чамдык четпестер бар. Магазиннериниң делгиирлеринге хүн бүрүнүн эргежок чугула чамдык барааннары ховар көстүр. Оон кол чыллдаганы—Тожу районунуң суурнуң магазиннерин барааннар-биле четчелээр болгаш хүнүнүң эргежок чугула барааннарын өй-шаанда ыыаар чедирер айтырыгны чедир шиитпирлевейн турарында. Райпо баштаар чери чонниң бо хомудалын шиитпирлеп көрүп, чогуур хемчээн алыр болза эки.

К. ОЧУР-ООЛ.

ДАРЫЙ ШИИТПИРЛЭЭР

Хой дүк алыр дизе...

Хой ажылын улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозта чамдык ажылдар кылдынган.

Совхозтуң дирекциязы, парткому, комсомол организациязы, ажылчын комитеди база кодээ Совет малдың баш санын өстүрер, оон продуктуларын беридер сорулга-биле хойжу бригадаларның, малчынарның аразында социалистиг чарышты организастаан, оон негелделерин ажылдап кылган. Чарыштың түүнелдерин квартал санында үндүрүп турар. Малчынар ортузунга культура-массалыг ажылдарны чорудары-биле суурнуң 11 агитквартиразын хойжу бригадаларга быжыглаан. Олар малчынарга шефтээшкинни база кылын турар. Мал ооллаашкынының үезинде 70 ажыг саңхаңциктер тус-тус кодаларга ажылдап турган.

Совхозтуң мурнакчы малчынарының саны өзүн турар. Комсомолчу малчынар Лидия Балдан, Байлак Дамчай, Рита биле Оксана Севилбаалар, Нюла Даңма бо чылын төрүүр 100 хойга онааштыр 112-120, М. Байыр, Ч. Хорлуу, С. Дирчинчап, Д. Хертек 93-103 чедир хураганнарны камгалап алган. № 1 хойжу бригада 100 хойга онааштыр 87, № 2 бригада 94 хураганны менди ап, доруктурган. Совхоз бо чылын шиитизи-биле 12290 хураганны алган.

Хой ажылында чамдык чедишкиннер-биле чергелештир четпестер база бар. Совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитет малчынарның амыдырал-чурталгазының культурлуг деңнелин белидер, дыштанылгазын шын организастаар талазы-биле ажылды ам-даа четпес чорудуп турар. Мал ажылында хаара түүнүнүн аныяктар эвээш, оларны олче эвилелдээр, дуржулгалыг малчынарның арта-мергежилин оларның ортузунга суртааждап, нептередир талазы-биле ажыл ам-даа кошкак. Бо бүгүнүн түүнелинде совхоз бо чылын социалистиг хүлээлге ёзугаар 100 хойга онааштыр 95 хураган алыр турган, 85-ти алган, а № 3 хойжу бригада үүгле 77 хураган алган.

Совхозтуң төвү Бай-Даг суурда 8,10 класс дооскан ооллар, кыстар дыка хой. Олар үүгле сезонныг ажылдарга киришкеш, өске үелерде ажыл чок олурарлар. Оларны мал ажылынче хаара тудары негеттинин турар.

Бистиң «Чаа орук» совхозта дөрт хойжу бригада бар. Ийи бригада ховуда, ийизи—даг талазында. Бригадаларның ажылын удуртуп башкарар, тоотерин тудуп сайзырадыр сорулга-биле оларны каттыштыргаш, совхозтуң ховуда, даг талазынга үүгле бир-бир улуг бригадаларны тургусса таарымчалыг деп бодаар мен. Бирээде, ол артык чарыгдалдар үндүрерин эвээжедир болгаш бригадаларның ажылын удуртурунга эптиг болур. Оон аңгыда ховуда талазынга нарын болгаш чартык-нарын, даг бригадазынга бөдүүн дуктүг хойларны өстүрүп, оларның уксаазын тодарадып, кодаг аайы-биле үзүп тургузарынга база эптиг. Бир эвес бо ажылды чоокку үеде шиитпирлээр болза, малчынарны ийи эдчеглиг кадатче шилчидириниң аргалары тургуступар болгаш мал ажылынче аныяктарны хаара тударынга база чогумчалыг.

Малды чайын көжүп чораашсемиртиринге өг дыка эптиг. Ынчангаш районнуң амыдырал хандырылга комбинады өг ыяжып кылгаш, малчынарга садарын органнастаары эргежок чугула деп бодаар мен. Ындыг ажыл амдыызында чорбайн турар.

Совхоз орулгазының 80 ажыг хуузун хой ажылындан ап турар болганда, ол ажылче кичээнгейни сударадып болбас. 1967 чылда хойнуң 60-70 хуузу нарын, чартык-нарын дуктүг турда, зачёттуг деңзиби-биле күрүвеге 72 тонна дуктүг дужаан турган. Хойга, хураганга таарымчалыг, чылыг орай-саваны, четчир хемчээлдиг бөдүүн болгаш чулуктуг чемни белеткеп шыдаайн келгениниде бо көргүүлер оранчок кудулаан. Эртеги он чылдарның иштинде дүк бүдүрүлгеан барык 20 тонна эвээжээн. Оон бир чылдагааны—нарын болгаш чартык-нарын дуктүг хойлардан бөдүүн дуктүг хойларже шилчип турарында. Хойнуң уксаазының кудулаанындан оон дүтүнүн шынары баксыраа, деңзиги бичелен турар. Ынчангаш уксаажыдылга ажылынче кол кичээнгейни салып, бо талазы-биле боттуг хемчеглерни дарый ап чорудары—хуунуң соңгаараттынмас айтырыы болу берген.

СЭКП Тыва обкомунуң хой ажылын улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында доктаалын күүседиры—райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелериниң, совхоз дирекциязының, ында мал ажылының тускай эртемнигларының, хойжуларның чугула сорулгазы дээрзин билдингир. Ынчангаш ону амыдыралга херек кырында боттандырар дээш эки ажылдаары негеттинин турар.

С. КОМБУ.

Эрзин район.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: ыяш индустриязының курлавыры

Ижевскинин шенелде-механика заводунда ыяш дооразр тускай машиналарны массалыг бүдүрерин шингээдип алган. Ындыг машиналар ыяш кезер черлерге дооразн ыяшты болгаш оон эирээндизин чоп ажыглаар арганы берип турар. Ук машиналарны ыяш сөөртүр тракторларга таарыштыр эптеп тургускан. Бир ындыг машина бир шак иштинде 15 сантиметр чоон 10 кубометр чүүктарны доорап шыдаар. Баштай бүдүрген машиналарны Коми АССР-нин болгаш Свердловск областың ыяш ажыл-агый черлеринче чоруткан.

Ижевск заводунуң коллективинин чогаадып тургускан ыяш дооразр машиналары ыяш ажыл-агый черлериниң болгаш ыяш болбазырадыр комбинаттарның техниктиг эде дерилгезин чорударынга дузалаар, ол ышкаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн база продукцияның шыпарын бедидер. Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк районнарынга херек машиналарны бүдүрүп үндүрерин тускай контрольга алган. Оларны графикти мурнап кылыр деп турар. Бо беш чылда Ижевск заводунга чазртылганы боттандырганының соонда продукция бүдүрүлгези анаа ийиден ажыг катап өзер.

УКРАИНА: Дзержинканың ырлары болгаш танцылары

Днепровскинин Дзержинский аттыг металлургия заводунун Культура ордузунуң улусчу театры бодунуң тургустунганының 50 чылында А. Софроновтуң «Шуурган» деп шинзин көрүкчүлерге бараалгаткан. Металлургтар боттарының ажыл талазы-биле эштериниң—бот-тывынгыр артистерниң уран талантызын бедин-биле үнелээннер.

Алдарлыг Дзержинкада кан эзилдирикчилерининн мастерлери болгаш талантылыг күүсеткичилер-даа элбек. Ук заводтуң бот-тывынгыр уран түүл талазы-биле он ийи коллективи хоорайның сценаларында чедишкинниг ойнап турар. Оларның аразында ыладгыя улусчу танцыларын Днипро аттыг алдарлыг ансамблинин уран талантызын сонуургавас-ла кижи чок. Бандура дээр хөгжүм хереклелериниге ойнзар УССР-нин алдарлыг бот-тывынгыр ыры коллективи бодунуң концертин Дзержинка заводтуң дугайында ыры-биле эгелеп турар. Оон сөзүн слесарь Я. Петровой, а аллегый заводтуң директору Г. Гурский чаадып бижээн.

Улустуң хөгжүм хереклелериниң, үрер хөгжүмнүң болгаш эстраданың концерттери, музыка комедиязының театры, аныяктарның шин студиязы база-ла днепродзержинчилерниң улуг хүндүткелин чедип алган. Бот-тывынгыр уран түүлде Дзержинканың ийи мун металлургтары хаара туттунган.

БЕЛОРУССИЯ: бурунгу штукатурларның ажыглап турган чугайы

Минскиде Екатерининск дуганы ук хоорайда эн-не бурунгу дээн бажыннарының бирээзи бооп турар. Амгы үеде чаартыкчы-специалистер ону база катап септеп кылып эгелээн. Ол аразында бир чугула түүлду тодарадыр ужурлуг апарган, үүл дээрге ук дуганның иштин кластап турда, ол үеним штукатуралары анаа кандыг эзилдириг-чугайны ажыглап турганыл дээрзин билип алыры чугула турган. Ынчангаш БССР-нин Культура министерствозунуң чаартыкчы мастерскаларынга ажылдакчылары ол дугайын тодаралын бээрин химиктерден дилээннер.

Химиктерниң шинчилелинден илерээни болза, бурунгу мастерлер өрттеткен чугайны ол хевээр ажыглаваан. Анаа хендир үнүүнүн дыранылларын база холуп турган болган. Оон түнелинде чугай улам быжыгып, бир янзы өн кирип турган. Үш үүс ажыг чылдың дургузунда дуганның архитектуразы эвилээн өскерлиишкиннерге таварышкан. Төөгүнүн ол үнелиг тураскаалы ам артык түүлдерден хосталыр болган XVII үүс чылда кандыг хевирлиг турган болдур, ындыг хевирлиг болур.

Белоруссиянын өске-даа хөй бурунгу бажыңчары «катап тургузуушкунга» таваржыр. Оларның аразында XI үүс чылдың тураскаалы Полоцкиде София дуганы болгаш XVII үүс чылда Витебскиге тудуп тургускан Благовещенск хүрээзи база бар.

МОЛДАВИЯ: помидорларның чаа сорттары

Помидорларның «Факел» («Чалбыш»), «Пиструр», «Колэкольчик» («Коңгулууржук») болгаш «Радуга» («Челәш») деп чаа сорттары консерва үлетпүрүн чиг эт-биле, а хереглекчилерни чаа погаалар-биле үзүк чок хандырарының айтырының шиитпирлээр арганы берип турар. Ук сорттарны республиканың суггарылгалыг чер ажылының болгаш погаа ажылының эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары селекция аргазы-биле тургускан. Оларның янзы-бүрү үеларде четчин быжар шынары томат конвейериниң үзүк чок ажылдарын хандырар. Бо чылын ук сорттарны ажаан алыр комбайннар июль айда ажылдап эгелээш, оон чүгле күзүн барып хосталын үнер. Чаа помидорларның амданы база эки, оларны комбайн-биле ажаап ал, ырак черлерге сөөртүп турда, беленбиче үрелип, чарылбас өнзагай шынарлыг бооп турар.

Сорт бүрүзү гектар черден мун ажыг центнер дүжүттү берип шыдаар. Чаа сорттарны республиканың түс-түс черлеринде бо чылдан эгелеп райончуткан. Помидорларны комбайн-биле ажаап алыр талазы-биле чуртка бир дугаар эгелээшкинни кылган Слободзейск районунуң ажыл-агыйлары чаа сорттарга бүдүп чартык мун гектар черни тускайлаар.

АЗЕРБАЙДЖАН: дүжүт ажаалдазынга белеткел'

Тараа кезилдезин чорудар талазы-биле шалынчы штабтарны, тараа сөөртүлгезин болгаш автотранспортту чеп ажыглаарын контрольдаар диспетчер бөлүктерин республиканың бүгү-ле тараалап районнарында тургускан. Оларның составында кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери болгаш мурнакчылары, партия, совет ажылдакчылары кирген.

Чаа дүжүттү ажаап алырынга белеткел республикада чедишкинниг чорун турар. Тараажылар 4000 ажыг комбайннарны беленнинге шугумунда тургусканнар, ол болза эрткен чылдың бо үезинден дыка хөй бооп турар. Чер ажылдакчыларының техниктиг чепсегленишкини база дыка экижээн, олар бо чылын «Нива» деп комбайннарны, тараа арыглаар болгаш тараа чүдүрер чаа машиналарны немей алганнар. Техниканың болгаш транспорт дериг-хереклелериниң хөй нуруузун 630 ажаалда-транспорт комплекстеринде болгаш звеноларында мөөңнээн, оларны шатовчуларның үлегерин өзугаар организастап тургускан.

Тараа хүлээп алыр дыка хөй черлерде чүүктүг автомобильдер дензилээр чаа дензилерни, тараа чүдүрер күчүлүг машиналарны болгаш өске-даа техниканы ажыглалга кирген.

(СЭТА-ның корр.)

Конституция болгаш амыдырал

ЧЕРНИ КАМНААР, КАМГАЛААР

В. И. Ленин бойдустуң байлаан камгалаар болгаш ону чөп ажыглаар талазы-биле айтырыгны чугула көрүп чораан. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылларында-ла В. И. Ленин чер дугайында декреттерге ат салган: Оон эгелээшле чер—бүгү чонуң байлаа, күрүнеиниң өнчү-хөренгизи бооп шилчээн. Амгы үеде-даа чер дугайында айтырыг харын улам күштелген. Черни болгаш база оон казар байлактарын камнаар, чөп ажыглаар дугайын ССРЭ-нин, РСФСР-нин болгаш Тыва АССР-нын Конституцияларында улам быжыглап киирген. Амгы үеде бистиң партия болгаш чазаавыс ол айтырыгже улуг кичээнгейни салып турары улам кэскү апарган. Улуг Октябрьның 60 чыл болган оюнга тураскаатканы илеткелинге СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев мынча дээн: «Чер, арга-арыг, хемнер болгаш арыг агаар дугайында, үнүш болгаш дириг амытаннар дугайында сагыш салыышкын дээрге, бистиң эн чугула, коммунистиг хөрөөвис болур. Бис черивисти совет кижилериниң амгы болгаш келир үеде салгалдарыңа херек, ажыктыг кылдыр камгалаар болгаш шимеп калстаар ужурлуг бис». Ол чугула херек дугайында ада сагыш салыышкынның бир херетизи бо-дур. Черни камнап, чептүг ажыглаарын ССРЭ-нин, РСФСР-нин болгаш Тыва АССР-нин Конституцияларында айтып бижээн. Оларда ниити бойдус камгалалының дугайын базала айыткан. Бо чорук—черни, бойдусту камнап, кадагалаар, анаа совет хамаалы бүрүзү хумагалыг, сагыш човангыр өө болурун кичээндирип турар.

Тыва—Чөөн Сибирьде янзы-бүрү бойдус байлактыг, каасчараш чурумалдыг черлериниң бирээзи. Менги баштыг, арга-өзүм шыпкан тайга тандылардан өгезин алгаш, кынгыралыр ырлап балып чыдар, дамыр ышкаш, хөй-хөй хемнерлиг, илчирбелендир шөйлүп чорүй баргылаан улуг, биче даглар-лыг, балык-байлан-биле байлак арыг кылан суглуг хөлдерлиг, тараа чалгаан карак четпес делгем ховуларлыг, агаар-бойдузу камгамчык чаагай оран. Сибирьниң делгем, тереи, күчүлүг Енисейи тыва черден өгезин алгаш, улуг-улуг ужарларны ажа халып, кадыр-берт хая-даштыг дагларны чиге чүткүвүшаан, океанче чоргаар үлдап кирип чыдар. Оон бажын чурттаан тыва улус Енисейге ынак болгаш анаа чоргаарланыр. Оон адын безин тывалап Улуг-Хем деп адап алган. Сураглыг совет чогаалчы С. Щипачёв Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Тывага аалдап чораан, тываларның ажыл-ижи, амыдыралчурталгазы-биле танышып, ук чонның салым-чолунун Улуг-Хемге ханы холбаалының «Енисей» деп шулүүнде сагыш-сеткилди хайныктыра бөөр кылыр чылыг, чымчак уран сөстер-биле чуруп көргүскен.

Тываның арга-өзүмиде анмен, хемнер, хөлдериниде балык-байлан-да өндерик, а казар байлактың чыдар черлери база хөй, ону геологтар ам-даа дилеп тып турар. Ол-ла бүгүнү камнап, камгалап, шингээдип ап турарывыс кандыгы? Мындыг айтырыг чайгаар-да тургустунуп кээр. Сөөлгү чылдарда бойдусту камнаар, камгалаар ажыл өскөн күштелген. Ынчалза-даа бойдус байлаан кайы хамаан чок төтчеглээр чоруктар бисте ам-даа бары чажыт өвес. Төтчеглекчилерге улур демисел чер-черде кошкак чорун турар. Чамдык черлерде балыкты чөпшөөрел чокка четки-биле кырып, чыжыргана болгаш чодураа сыптарын үреп-талап, тоорүктүг пөштерни ужургулап, трактор, машиналар дугуйу-биле чимис-каттыг чаданнарны уу-чаза бастырып турары хомуданчыг. А тарылга шөлдерин камныг, чөп ажыглавас чорук ам-даа таваржып турар. Черни андарып тургаш, ону өөк-телик кылдыр хос кааптар, азы черни чылчылы-биле чемишчитпейн баар таварылгалар бар. Ол дээрге чүгле ол хүнүн бодаан, ажылагыйжы өвес чорук-тур. Бир өвес тарылгага ажыглаар черни ой-шаанда чемишчидип, суггарып, эки ажаар болза, оон өгөртинмес кежиин четтирери чугаажок. Черниң өзулуг ээзи болур диве, анаа чаш уруу ышкаш улуг ажаал-тежээди чорудар ужурлуг.

Бойдус камгалалынга хамаарыштыр СЭКП өбкому болгаш Тыва АССР-нин Министрлер Чөвулели «Бойдус камгалалын күштедирер болгаш бойдус байлаан ажыглаарын экижидер дугайында» доктаал хүлээп алган. Ында бойдус камгалалының хөрөөнге ийи-чангыс чүгле хүлээнген кижилер өвес, бүгү масса чон, ылаңгыя школачылар болгаш аныяктар идепкейлиг киржирин айыткан. Бо талазы-биле пропаганда ажылын база калбартыры чугула. Бойдуска ленинчи хамаарылганың эстафетазын уламчылаар ужурлуг бис. Бойдусту камгалаары — бүгү улустуң хөрөө.

Чөп черни шаандан тура-ла азыракчы деп адап келген. Чер чокта амыдырал чок! Совет кижи бүрүзү ооц бүдүн, «кап кадык» турары дээш демиселди чорудар ужурлуг бис. Кижи бүрүзү, кедээде-даа, хоорайда-даа чурттап турар болза, черни камгалаар, камнаар хүлээлгелиг.

«Чер дээрге, бистиң күжүвүстүн болгаш байлаавыстың үнер дөзү деп, Л. И. Брежнев колхозчуларның үшкү Бүгүэвилел съездининге чугаалаан. —Хөрүүнү камгалаары—бистиң бүгү ниитилелдиң хөрөө. Черни кам чок үрегдээрин ниитилелге улур херек деп көөр бис». Черни бөгүн бистериниң камнап, камгалап турарывыс дээрге-ле ону бис келир үеним салгакчыларына камнап белеткеп турарывыс өл-дур.

Ол дугайын Тыва АССР-нин мырыңай чоокта чаа бадылаттынган Конституциязының 61-ги үүлүүнде-даа тода айыткан болгай. Ынчангаш бистер — кижи бүрүзү черни камгалап, хөрүүнү чеминчидип турган, чөп ажыглаар хүлээлгелиг бис. Бисте бар бооп турар бүгү кургаан ириндi өдектерни, чаа болген мал өлүүн, хөрүүн-биле холуп бүдүрген өдек холумаан, дагаа өлүүн, үнүштер ириндизин арттырбайн, хөрүүнче төп ажыглаар. Оларны ынчаар кылып, үлетнүрүн бүдүрүп турар бактериялыг препараттарын—нитрагинни, азотобактериннии, фосфоробактериннии холуштур ажыглаза чогуур.

В. НАЗЫН-ООЛ,

Тываның дуржулга станциязының директорунуң эртем талазы-биле оралакчызы.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

КОММУНИСТЕРНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

ПРАГА. Партия өөредилгезиниң четкизинге чаа өөредилге чылынга белеткелди Чехословакияның Коммунистиг партиязында эгелээн.

Коммунистерниң политиктиг угаан-медерелиниң өзүлдези, марксизм-ленинизмниң теорияларын оларның ханызы-биле шинтээдип алыры—ЧКП-нин XV съездизиниң болгаш ЧКП ТК-ның март (1978 ч.) Пленумунун шиитпирлерин чедишкинниг боттандырарының кол негелделериниң бирээзи бооп турар.

1978—1979 өөредилге чылында партия өөредилгезиниң хөрөөнге партия органнарының болгаш организацияларының сорулгаларының дугайында доктаалды ЧКП ТК-ның Секретарлады хүлээп алган.

ТАРААЖЫЛАРНЫҢ ЧАЛГЫННЫГ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ

СОФИЯ. Болгарияның чер ажылдыгларының чалгынныг дузалакчылары—БУР-нун кодээ ажыл-агый ужар чүүлү бо чылын 30 харлаар. Оларның эн баштайгылары Болгарияның 1948 чылда алганы «ПО-2» деп совет самолёттар болур. Улусчу эрге-чагырганың чылларында хову-шөлдериниң кырынга самолёттарның ажылдаарын республиканың бүгү булуңнарындан көрүп болур апарган. Амгы үеде Болгарияда совет будурулгениң самолёттары болгаш ветолёттары-биле чепсегленген өлүүн каш авиаотрядтар ажылдап турар. Олаа чурттуң девискээриниң барык чартык кезин—5 миллион гектарда кодээ ажыл-агый культураларын ажылдап кылып турар.

Инициативаны деткээн

ХЕЛЬСИНКИ. Кижи төрелгетениниң мурнунда турар соцгаарладып болбас сорулга болза, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин соксадыры, оларны дужүрери болур деп Финляндияның «Сойхту» деп сеткүүлүнде парлаан «Чепсегленишкиннерни дужүрериниң айтырыглары» деп үүлде бижээн.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугааларында кирген чепсегленишкиннерни эндере бүдүрериниң айтырыглары» деп үүлде бижээн.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугааларында кирген чепсегленишкиннерни эндере бүдүрериниң долузу-биле соксадыр дугайында тодаргай программаазын Финляндияда калбаа-биле деткин турар деп сеткүүл бижээн. (СЭТА).

БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

ЧАҢГЫС ААЙ ТУРУШТА

⊙ **БУДАПЕШТ.** 30 чыл бурунгаар Венгрияның Коммунистиг болгаш социал-демократтыг партиялары каттыштырар съездини чыылдырган болгаш чаңгыс аай маркеисчиленичи партилны тургускан. Венгр коммунистериниң амыдыралынга чугула бо болуушкунну республикада калбаа-биле демдеглеп турар. Алдарлыг юбилейге тураскааган улуг-улуг үүлдерни бүгү солунарга парлаан. Партияларны каттыштырарының съездизи ажылчын ангының болгаш чурттуң деңшилгелиг бүгү күштериниң реакцияга удур нарын болгаш чидыг демиселиниң эргилде чадазы болган деп ВСАП ТК-нын органы «Непсабадшаг» солун бижээн. Чаңгыс аай партия социалистиг чаартылгалар дээш, национал кедурлуушкун болгаш чечектелишкин дээш ажылчы чонларның демиселин баштаан.

ЭРЕҢГЕЙ ПОЛИТИКА

⊙ **ВЕНА.** Австрияның Коммунистиг партиязының Даргазы Франц Муни австри чазактың политиказын шыңгыызы-биле шүгүмчүлээн. АКП-ниң Үстүү-австрия чер конференциязының делегаттарының мурнунга чүве чугаалаш, үндүрүглериниң улгадыры, өртектериниң, квартира толевириниң, коммунал тарифтериниң өзери чуртта уламчылап турар деп, ол айыткан. Бо үүлдер күш-ажылчы чонның амыдыралын баксырадып турар.

АКП-ниң даргазы барының чүктүү кризиси Австрилны база хөме алганын демдеглээш, чурттуң даштыкы салыг балансызында кайгамчык улуг өрези бирги эөлчеге Австрияның «ниити рынокка» чаңгыс таалыг киржип турарындар болуп турарын медеглээн. Ындыг эреңгей политика республиканың бүгү чоруурга хора чедирип турар.

ЛИВИЯ УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

⊙ **ТРИПОЛИ.** Ливияның ажылчы чоннары Хосталга хүнүн июнь 11-де байырлалдыыбиле демдеглеп эрттирген. Сес чыл бурунгаар, 1970 чылдың июнь айда Сонгу Африкада эн улуг бооп турган, АКШ-тын «Уилус-филд» дээр шеригагаар баазазын америк сөөлгү солдат каггаш, чоруткан.

Чурттуч девискээринге турган даштыкы шериг баазаларын узуткааны национал хамаарыштыр СЭКП өбкому болгаш Тыва АССР-нин Министрлер Чөвулели «Бойдус камгалалын күштедирер болгаш бойдус байлаан ажыглаарын экижидер дугайында» доктаал хүлээп алган. Ында бойдус камгалалының хөрөөнге ийи-чангыс чүгле хүлээнген кижилер өвес, бүгү масса чон, ылаңгыя школачылар болгаш аныяктар идепкейлиг киржирин айыткан. Бо талазы-биле пропаганда ажылын база калбартыры чугула. Бойдуска ленинчи хамаарылганың эстафетазын уламчылаар ужурлуг бис. Бойдусту камгалаары — бүгү улустуң хөрөө.

Чөп черни шаандан тура-ла азыракчы деп адап келген. Чер чокта амыдырал чок! Совет кижи бүрүзү оон бүдүн, «кап кадык» турары дээш демиселди чорудар ужурлуг бис. Кижи бүрүзү, кедээде-даа, хоорайда-даа чурттап турар болза, черни камгалаар, камнаар хүлээлгелиг.

«Чер дээрге, бистиң күжүвүстүн болгаш байлаавыстың үнер дөзү деп, Л. И. Брежнев колхозчуларның үшкү Бүгүэвилел съездининге чугаалаан. —Хөрүүнү камгалаары—бистиң бүгү ниитилелдиң хөрөө. Черни кам чок үрегдээрин ниитилелге улур херек деп көөр бис». Черни бөгүн бистериниң камнап, камгалап турарывыс дээрге-ле ону бис келир үеним салгакчыларына камнап белеткеп турарывыс өл-дур.

Ол дугайын Тыва АССР-нин мырыңай чоокта чаа бадылаттынган Конституциязының 61-ги үүлүүнде-даа тода айыткан болгай. Ынчангаш бистер — кижи бүрүзү черни камгалап, хөрүүнү чеминчидип турган, чөп ажыглаар хүлээлгелиг бис. Бисте бар бооп турар бүгү кургаан ириндi өдектерни, чаа болген мал өлүүн, хөрүүн-биле холуп бүдүрген өдек холумаан, дагаа өлүүн, үнүштер ириндизин арттырбайн, хөрүүнче төп ажыглаар. Оларны ынчаар кылып, үлетнүрүн бүдүрүп турар бактериялыг препараттарын—нитрагинни, азотобактериннии, фосфоробактериннии холуштур ажыглаза чогуур.

В. НАЗЫН-ООЛ,

Тываның дуржулга станциязының директорунуң эртем талазы-биле оралакчызы.

УЖУРАЖЫЫШКЫН ДООЗУЛГАН

⊙ **ЛУАНДА.** «Фронт чеогунук» беш күрүнелериниң—Анголаның, Мозамбиктың, Замбияның, Танзанияның болгаш Ботсваннын улуттукчуларының ужуражыышкыны анаа доозулган. Африканың мурнуу чугунун национал-хосталгалыг шимчээшкиннерининн төлөлекчилери анаа база киришкен.

Мурнуу Африка Республиканың дүрүм өзугаар өвес өжеп алганы Намибияны хамаарышпас чоруу болгаш девискээр аайы-биле бүрүн-бүдүн турары дээш Мурнуу-Барының Африкада улусчу организациязын (СВАПО) чөптүг демиселин деткип турарын ужуражыышкын киржикчилери түннел медеглелге илергейлээннер. Мурнуу Африканың сөөк-язы ылгакчылары Намибияда бодунун шериг баазаларын патриоттарын хосталгалыг демиселин базарынга, кожазында күрүнелерже чепсектиг халдаашкыннар кылырынга ажыглаан турар деп медеглелде айтып турар.

ЧАЖЫТ БАЙДАЛГА

⊙ **НЬЮ-ЙОРК.** АКШ-та Канаверал мугулдурдан шеригниң кылымал спутнигин сылып үндүрген. Салын үндүрүүшкүнү тергиин чажыт байдалга кылган деп америк информация агентилелдери дыннадып турар. Спутникти «Титан-3С» деп ракетаның дузазы-биле салып үндүрген деп АКШ-тың шериг-агаар күштериниң тускай төлөлекчизи дыннаткан.

Бо дээрге, орбитада Черниң кылымал спутниктерин узуткаар соруга-биле шенеп турар «спутниктерге удур спутник» бооп чадавас деп тус черниң хайгаракчылары айтып турар.

МОНОПОЛИЯЛАРНЫ ДЕТКИИР ДЭЭШ

⊙ **КАРАКАС.** Американың Ассошиэйтед пресс болгаш Юнайтед пресс Интернэшнл агентилелдери Венесуэлада боттуг байдалды хажылып, республиканың иштики хереклериниге холгаарлап туоар деп Венесуэланың информация болгаш туризм министри Селестино Армас чазактың өмүнээзинден медеглел кылган. Чурттуң экономиказының үндезини—нефть үлетпүрүн национализастаар дугайында чорудуушкуннарны америк информация агентилелдери будуруушкун-биле дыннадып турар деп ол айыткан.

Венесуэланың президентизи Карлос Андрес Перес даштыкы корреспондентилер-биле беседазынга мынча дээн: «Хөгжүп турар өске чурттар-биле, нефтини үндүр садар чурттарның организациязы-биле эпсеткил каттыштырып турар Венесуэла күрүнеиниң туруу хөй национал-лыг монополияларга таарышпайн турар, ынчангаш олар ындыг янзылыг нүгүлдээшкинни кылып турардыр».

(СЭТА).

Капитал чурттарында аңгы демисели

Ажылдаар эргени камгалаар база ажылчыннарның күсели-биле «будурулгени кызырар» деп турар политикага удур массалыг чыскаалды Брюссельдиң металлургтары эрттирген. Бельгияның бүгү булуңнарындан 8 муң хире ажылчыннар анаа чыглып келген. «Ажыл чок чорук сенезин!», «Металлургия үлетпүрүн кризистен камгалаар!» деп кыйгырыгларны ажылчыннар тудуп чораан. Чыскаалганнар Брюссельдиң төп шөлүнге чедип кээрге, оларны чепсектиг шагдаалар тарады сывырган.

ЧУРУКТА: чыскаалганнарны шагдааларның тарады сывырып турар үези.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

ФРАНЦИЯ. Сөөлгү хүннерниң дургузунда Марсельде «Террен» дээр судно септээр черлериниң 825 ажылчыны ажылдан үндүртүр дугайында сагындырыг бижиктерни алган. Ол фирманың будурулгелерин хаар чорук хөй-хөй муң кижини ажыл чок болдурар. Ажылчы чоннар ажыл соксадыышкынын ылган.

ЧУРУКТА: ажыл соксатканнар Марсельдиң төвүнде шимчээшкинни саададып, оон-биле бодунуң негелделерин эргочагырганарның кичээнгейге алган турарын негеп турары.

АФП—СЭТА-ның фотозу.

МАОИСТЕРНИҢ ЧӨҢГЭЭЗИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Кылаттың дузазы-биле Вьетнам Социалистиг Республикага туткан будурулгелерге кандыг-даа техниктиг дуза көргүзерин соксадыр дугайында КҮР-нун удуртукчуларының шиитпир үндүргени Кылаттың Синьхуа агентилелинин дыннадыындан билдине берген. Кылат специалистери Вьетнамдан дедир кыйгыртып эгелээн. Чамдык медээлерни өзугаар алырга, Кылаттың Вьетнамга дузалакчызын 85—90 хуу чедир кызырган бооп турар.

Пекин удургулгайын бо арын-нуур чок болгаш чаңгыс талалыг шиитпири социалистиг Вьетнамга ыйыышкын кылыр дээн оралдажыышкын болур. «Кылат дескеннер» дугайында нүгүлдээшкинни КҮР-нун массалыг информациязы өмга чедир үрүндүрүп келген. Вьетнамда чурттан турар кылаттар дугайында айтырыгны политиктиг сорулгаларга ажыглаар дээн кылат таланың ол айтырыгны кедүрүп үндүргени ам шуут илдеп апарган деп Ханойнун парлалазы демдеглээн.

КҮР-нун удуртукчуларының амгы чөңгээлиг туружу болза национал айыл чок чорук талазы-биле АКШ-тын президентизиниң дузалакчызы З. Бжезинскийниң чоокта чаа олар-биле кылган чугаалажыышкыннарынга холбаалыг бооп турарын журналист бөлүктер дыннадып турар. Бжезинский кеззеде социалистиг Вьетнамның калчаалыг удурланыкчызы болгаш оларның-биле дайынны «типделелиг төнчүге» чедирер дээр оралдажыышкынның талалакчызы бооп келген. Чогум-на харын Пекинге болган чугаалажыышкыннарның бир темазы Мурнуу Чөөн Азияга хамаарышкан бооп турар.

Болунун социалистиг келир үеним тургузуп турар хостуг болгаш хамаарышпас Вьетнам Кыдаттың маоисчи удуртулгазынга, оон эжелекчи, ылаңгыя Мурнуу Чөөн Азияга эжелекчи сорулгаларын боттандырарынга шынгыы мөөнүк болу берген. Кылат национал-лыг кижилер дугайында чорудаанын айтырыын таарыштырарынче угланган вьетнам таланың угаансарыылыг болгаш боттуг саналдарын кыдат эрге-чагырганлар чүгле хүлээп албайн турар эвес, харын эн-не чүдекбужар кажарлаашкын-биле хөделип турар. Чижээ, кыдат кижилерни сөөртүп алыры-биле Вьетнамның портларынче бодунун судноларын чорудар дугайында шиитпирни болду хүлээп алган, ол дугайын ВСР-нин чогуур эрге-чагырганларынче безин дыннатпаан.

Вьетнам-камбучия бүгү кызыгаарны дургаар Вьетнамга удур чепсектиг чөңгээлерни кылырынче Пномпеньниң чалчаларын күткүн турары, Вьетнамга дуза көргүзер дугайында дугуржулганы күш чок болдурганы болгаш алактың соонда кээп, Вьетнамда чурттап турар кыдаттар айтырымының талазы-биле чугаалажыышкыннардан ойталааны — бо бүгү чүүдер аразында холбаалыг. Оларның ниити сорулгазы чангыс: вьетнам улустуң боттандырын турары тайбың тургузуушкунга немелде бергедээшкиннерни таварыштырары.

Вьетнам улус өзулуг патриоттуг чорукту пролетаржы интернационализм-биле холбаштырбышаан, чурттуг тургузарының хөрөөнге идегелдиг базым-биле бурунгаарлап орар, реакциялыг кандыг-даа күштер анаа шаптыктан шыдавас. Бодунун хамаарышпас болгаш тускайлан чоруун ол камгалап шыдаар деп «Куан дөй пин зан» солун бижээн.

Аныяктар—тайбың дээш демиселде

ГАВАНАГА ФЕСТИВАЛЬГА УТКУШТУР

Бөмбүрзектин аныяк-оскевинин фестивальчы чыышка он бир дугаар чыглыр хүнүнге чедир хөй эвес үе арткан. Аныяктар шимчээшкининин төөгүзүнге фестиваль бир-ле дугаар Европа девискээриндеи үнүп, Кубанын, Черинге барымы талазында баштайгы социалистиг күрүнеиин черинге әртер.

Фестивальга белеткел улам калбарган. Делегейнин үс ажыг чурттарында фестивальга белеткелдиг национал комитеттерге тургустунгулаан. Оларның ажыл-чорудулгазы аныяктарны болгаш студентилерин улустарының айыыл чок чоруун, тайбынны быжыглаары дээш, чепсекти әндере бүдүрерин соксадыры, демократия болгаш социал дешилге дээш, колониализмге, неоколониализмге, расизмге болгаш сөөк-ааы ылгаар чорукка удур демиселин улам калбартырыбиле сырый хөлбашкан. Фестивальга белеткелдиг чугула үечадалары кылдыр аныяктарның болгаш студентилерниң делегей ужур-дузалыг хемчегларин киргени таварылга әвес: боттарының аргелери, делегейге чаа экономиктиг байдал, социал дешилге болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демиселге аныяктарның империализмге удур чангыс әви дээш деп ужуражыышкыны 1976 чылдың төнчүзүнде Мексикага, Африканың Мурнуу чүгүнүң улустары база студентилери-биле эп-сеткил кадгыштырылгазының делегей ужуражыышкыны 1976 чылдың ноябрьда әрткен; делегейниң хөй-хөй чурттарының муп-муң әлүди урулгарын бистин чуртувуска әрткен чыдың чайынында чыгган «Хүн кезәде чырып турзун!» деп делегей фестивалы база Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга тураскаатканн «Октябрь болгаш аныяктар» деп ужуражыышкын болгулаан. Аныяктарның болгаш студентилерниң XI чыылының белеткел комитединиң чоокта чаа Берлинге әрткен дерткү хуралы фестиваль хүннеринин программазын бадылаан. Оон ажылынга национал 94 белеткел комитеттеринин база делегейнин 21 организацияларының 305 төлөөлери киреңкен. Анаа фестивальга белеткел ажылдарының чоруп турарын эки деп демдеглээн.

Фестиваль белеткелинге Ленинчи комсомол болгаш бүгү совет аныяктар калбаа-биле база ажыл-херекчи киржип турар. Комсомол комитеттери ол кампанияны аныяктарның интернационалчы кижизидилгезин күштелдиреринге ажылап турар. Аныяк ажылчыннар, колхозчулар, хөй-ниитиниң болгаш күрүнеиин кеску ажылдакчылары, чогаадыкчы интеллигенциянын төлөөлекчилери, спортчулар, әртемденнер, космонавтылар кирип турар Совет белеткел комитединиң ажыл-чорудулгазы фестиваль белеткелинде чугула черни әөлеп турар.

Гавана фестивалынга совет аныяктарны төлөөлеп баар әрге дээш чарыш бүгү чуртта калбарган. Чижәәдәргe, Молдавияда фестивальга белеткел ажылдары мурнундагы әрткен он фестивальларга тураскаады он әөлеетге чарыгган. Әөлчег бүрүзүнүн түнелин үндүрерде аныяктарның күш-ажылчы чедишкиннери, хууда планнарын күүседдези, фестиваль белеткелинге ниитилел-политиктиг салыышкыны -санаттынып турар. Туркменияның комсомолчулары Бүгү-делегей фестивалының фондузунга акшаһөренги чыылдырар күш-ажылчы он бир субботникти әрттирерин саналдаан.

Кубанын черинге ужуражыышкыннар империализмге удур, тайбын, улустарының айыыл чок чоруу, хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, аныяк салгалдың келир үеин дээш демиселге аныяктарның болгаш студентилерниң шимчээшкининге оларының ангы-ангы кезектериниң калы ажылдажылгазын болгаш билчилгезин улам ханыладыр деп делегейнин XI фестивалынга белеткелдериин чедишкиннинг әртин турарындан чугаалап болур.

А. ЖАРИКОВ,
ССРЭ-ниң Аныяктар оскэнизацияларының комитединиң даргазының орлакчызы.
(ПМА).

ХӨЛБЕЛЧИҢНЭЭН НОГААН ШЫККА

Буга-Дөзү — Барлыктын кыдымында эң чараш бойдус чурумалдыг черлерин биргээн Янзы-бүрү туризм маргылдааларны әрттиреринге дамырак суглар, шыргай арыг, чоогунда даг болгаш бедик-бедик харагаварлыг алактар дыка таарымчалыг. Ынчангаш районнуң башкыларының бешки туризм сайзырадыр талазы-биле чүү кылып турарын делегелгелерде тодаргай айытган.

Башкыларының бешки туризм сайзырадыр талазы-биле чүү кылып турарын алгаш суг кежери дээш өске-даа бергелер бар. Бо хевирге Шуй Бай-Тал ортумак болгаш Шуй кадыкшылга школаларының командалары аваангыр, кашпагайын көргүскен. Майгынны дүрген тургузаарынга солун маргылдаа болган. Аңаа Тээлиниң № 2 сес чыл школазы тиилээн.

Топография талазыбиле маргылдаага узуну бир километр, калбаа 100 метр черниң картазын шыйын кылыр даалганы берген. Ол талазы-биле ажылды Тээли, Бай-Тал ортумак болгаш Шуй кадыкшылга школаларының командалары эки кылганнар. Хемнин калбаан, тереинин, ыыштың узунун, даг-ның бедиин тодарадырынга маргылдаалар солун болган.

Спортчу маргылдаалар база болган. Волейболга бирги черни Бай-Тал, ийиги болгаш үшкү черлерни Шуй, Кара-Хөл ортумак школалары алганнар. Шыдыраага Кара-Хөл ортумак школазының төлөөзи Бичелдей Хүреш-оол чемпион болган. 32 мөгенин хүрежинге Шуй кадыкшылга школазының төлөөзи Сергей Суге-Маадыр шүүлгеп, Тээли ортумак школазының мөгеэи Сарыг-оол Шыдыраа үзүүрлешкен.

Турисчи слёттүң ийиги түнелин үндүрген. Бирги черни Шуй кадыкшылга школазы алган, аңаа шалчаар күбокту, бирги чергеиин дипломун тывыскан.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

КҮШТҮГЛЕРНИҢ КҮШТҮҮ

Хостуг хүрешке «Азия төвү» шаңнал дээш Бүгү-эвилел маргылдаазы пайысылдың «Совет Тываның 5 чылы» стадионга воскресеньеде доозулган соонда, оон тыва хүрешке тулган чемпионун илередирге 32 шилиндек мөгенин хүрештиргеп. Казак, Узбек, Таджик ССР-лериниң Хабаровск крайының мөгелери бо маргылдаага киришкен.

Бирги, ийиги салыгда «Динамо» спорт ниитилелиниң төлөөзи, самбога спорт мастери Иван Хураган, Эрзин районнуң мөгеэи Сергей Ыңаалай, Хабаровскиден келген Василий Сидоров, Узбекистанның төлөөзи Виктор Черкашин олар боттарының онагларын дүрген, чараш аргаларны ажыглаан турган октаан алганнар. Хабаровскиниң күш-культура институдунуң студентизи Василий Сидоров тыва хүрешке мергежилдиг мөгелер Ооржак Өлзей-оолду, Лайдып Кызыл-оолду октаан. Виктор Черкашин Чөөн-Хемчиктиң шыырак мөгелери Николай Сылап-оолду, Сергей Ак-Тарааны октааш, шыыраан көргүскен. Үшкү салыгда Сидоровка ол октаткан.

Дөрткү салыгда Иван Хураган биле Василий Сидоров хүрежи берген. Кайызыдаа шыырак, аваангыр, хүрештериниң аргаларын эки билир, ынчангаш бот-боттарынга дыңыып чадап әлүүн хүрешкен. Хураган карак чивеш дээр аразында онаанын эгин содаапдан алгаш, чаа долгаңшаан, кончуг дүрген октаан алды. Улуг-Хемниң төлөөзи РСФСР-ниң спорт мастери Шогжал Хүлер-оолду Эрзиндеи келген Сергей Ыңаалай чартыктаан октаан.

Ам күштүгленниң күштүү ийи мөге арткан. Иван Хураган биле Сергей Ыңаалай хүрежин эгелээн. Аргаларны дүрген болгаш аваангыр ажыглаар Хураган онаан октаан, «Азия төвү» шаңнал дээш Бүгү-эвилел маргылдаазының тыва хүрешке тулган чемпиону атты чедип алган. Аңаа чемпион медалын тывыскан. Сергей Ыңаалай үзүүрлешкен, үшкү-дөрткү черлерни Василий Сидоров, Шогжал Хүлер-оол эелээн. Бо мөгелерге шаңналдарны тывыскан.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТАРДА: шаңналдыг черлерни алган мөгелер (оң талазындан) Хабаровскиден келген Василий Сидоров, Хүлер-оол Шогжал, Иван Хураган, Сергей Ыңаалай; самбо хүрешке СССР-ниң спорт мастери Юрий Борисочкин (Москва) хүреш үеинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

«МЕРГЕЖИЛИНИҢ ТЕРГИИНИ» АТ ДЭЭШ

Жюри кежигүү залдың ортузунда чыскаалыпкан бир өөр кыстарга конкурстуң бирги кезәәнде оон киржикчилериниң кандыг ажыл кылырын дыңнаткаш, ажылдың сорулгазын болгаш үеин таныштырды. Конкурстуң киржикчилери үе чидирбейн, тус-тузунда ажылдаар черлерин кончуг дүрген әелеп, хөгжүмнүң хөглүг ритмизинге удаа-дараа ажылдаарынга әдертгирбишаан, ажылынче шымнын кирипти...

Хоорайның аныяк парикмахерлериниң ортузунга «Мергежилиниң тергиини» деп ат дээш әрткен конкурс ынчаар әгелээн. Хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының болгаш ВЛКСМ Кызыл хоорай комитединиң организастаалы бо конкурска пайысылалдың парикмахерскаяларындан әр, хөрөөжен кижилериниң бажының дүгүн чазай кылыр аныяк мастерлер киржип, бот-боттарының аразында мергежил талазы-биле күүгүн шенешкеп. Конкурстуң кол сорулгазы—чоннуң хандырылгазының культуразын бедидери, аныяк мастерлериниң ажылының уран-эстетиктиг дешилин бедидери болгаш оларның профессионал мергежилин улам сайзырангайжыдары база ол ышкаш аныяктар ортузунга парикмахериниң мергежилин калбаа-биле пропагандаалаары.

Конкурс ийи кезектен тургустунган. Аңаа әр, хөрөөжен кижилериниң бажының дүгүн чазай кылыр мастерлер хүн бүрү ажыглаар, байырлалдарда, кежээки причёскаларны конкурстуң негелделерин өзүгаар кылып көргүзер. Конкурстуң бирги кезәәнде мастерлер әр, хөрөөжен кижилериниң байырлалдар хүнүнде, кежээки үеларде ажыглаар причёскаларын кылып көргүскен. Үк причёскаларны бүрүнү-биле дерип каастаарынга бежен минута көрдүнген. Бай дүгүн конкурстуң негелдезинге дүүштүр эптиг, чараш, көрүштүг кылдыр эдип-чазаары мастериниң арга-дуржулгазыпдан, чогаадыкчы, тывынгыр чоруулдан кол хамааржыры балдыгыр. Мастер бүрүзү кизәәнгейлиг ажылдан, айытыпган үеин бодап, причёскаларны кылып дооскаш, катапкатап хынап, ажылын жюри болгаш көрүкчүлериниң мурнунга көргүзүп, оларның кандыг үнелел бээрин четтикпейн, дувурексеп манап турганнар. Бажының дүгүн көрүштүг, чараш кылдыр чазай дырап, кылган аныяк оолдар, кыстар мастерлериниң ажылын көргүзери-биле жюри болгаш көрүкчүлериниң мурнунга удаа-дараа үнүп әгелээн. Көрүкчүлер ажыл бүрүзүн үнелеп, чылыг адыш часкаашкыннары-биле шаңнап, уткуп ап турган. Ылангыя Людмила Калинина, Лидия Колегова, Галина Петкевич болгаш конкурстуң эң аныяк киржикчизи он чеди харлыг Анна Орехова оларның кылган кежээки причёскалары эалга олурганнарның бедик үнелелин, сонуургалын алган. Эр улустуң бажының дүгүн чазай кылыр мастерлер Чечена Доңгак биле Лариса Цветкова «Орфей», «Спринт» деп причёскаларны конкурстуң негелделеринге дүүштүр кылганын барымдаалап, жюри оларга конкурстуң улуг баллын салган.

Дараазында конкурстуң ийиги шиитпирлиг кезәәзәән. «Сессуп» дээр методка үндезилеп, баш дүгүн кыскаладыр таарын, электрофениң дузазы-биле хүн бүрү ажыглаар причёсканы кылыры—конкурстуң ийиги кезәәнде көрдүнген. Ажылдың түнелин маңаан көрүкчүлер, бо удаада кыстарның кайызының «кайгамчык» причёска кылыптарын болгаш жюри эң улуг баллды кымга бээрин четтикпейн манап турганнар. Үр-даа болбайн конкурстуң ийиги кезәәниң түнелин үндүрүгеен. Аңаа жюри эң улуг баллды ам база Людмила Калинина, Лидия Колегова, Галина Петкевич болгаш эр улустуң бажының дүгүн төөрар мастер Лариса Цветкова оларга саңган.

Мастерлериниң аразында «изиг» маргылдаа доозулган. Ам бүгү чүве чүгле жюри кежигүннериндеи хамааржыр. Мастерлериниң алган баллдарын саңаа, конкурстуң тиилекчилерин тодарадыр. Конкурстуң киржикчилери—аныяк мастерлер түнелдиңаары-биле олуттарны әелепкеп. Жюри мастерлериниң ажылын бүгү тала-биле хынамчалыг көрүп, дешеп, эр, хөрөөжен кижилериниң бажын таарар мастерлери түс-туста конкурстуң тиилекчилери деп саңааш, «Мергежилиниң тергиини» деп атты тывыскан. Конкурстуң бирги черин хөрөөжен улустуң бажын эдип-чазаар, таарар мастерлер Людмила Калинина, Галина Петкевич, ийиги черни—Лидия Колегова, Анна Орехова олар, эр улустуң бажын таарар мастер Лариса Цветкова бирги черни, ийигизин Чечена Доңгак эелээн. Тиилекчилерге ВЛКСМ Кызыл хоорай комитединиң хүндүлел бижиин, белеткерин тывыскан.

Баш таарар мастерлериниң бо конкурузу организастыг әрткен болгаш аныяктарның бодунуң шилин алган мергежилинге сонуургалын көдүрүп, оны улам ханыладып, үнелеп билириңге, кол-ла чүве ажылының шынарыиче чугула кичәәнгей салырынга өөреткен. Аңаа мастерлер маңаа хүлээнген ажылынга харыысалгалыын, мергежилин бедидер сорулгалыг чогаадыкчы, тывыңгыр чорук-биле ажылдан турарын бүзүреллдин-биле көргүскеннер. Мындыг янзылыг конкурстарны доктаамал организастап, аңаа аныяктарны идепкейлиг киришпирери кончуг чугула.

В. БИЧЕ.

ЧУРУКТА: конкурс үеинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СИЛЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Бистиң чуртувуста көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлери 100 ажыг, а филиалдары—12. Оларның хөй нуруузу бо чылын студентилер хүлээп алырын көвүдедир.

— Хүндүс өөренир салбырларга 39 муң ажыг, а бот-өөредилге салбырларынга 40 муң студентилерни хүлээп алырын көрүп турар—деп, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң дээди болгаш түскай ортумак өөредилге черлериниң кол әртелелиниң начальникиниң оралакчызы И. П. Макаров СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан.

Инженер болгаш экономика мергежилдериңе хереглелдиг улуг боон турарын база барымдаалап турар. Ол мергежилдер аныяктарның улуг сонуургалын болдуруп турарын айтыр херек. Ол мергежилдер көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин механизастаары болгаш электрижидери-биле биохимия болгаш биофизика, экономиктиг кибернетика, гидромелиорация-биле тудуш холбаалыг. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин автоматчыдары, суг ажыл-агыйының экономиказы болгаш организастаашкыны, көдээ тудуг чаа мергежилдериниң аразында кирип турар.

Чурттуң чамдык дээди өөредилге черлери көдээ профтехучилищелерге болгаш техникумнарга башкылаар инженер-башкыларны белеткеп әгелээр. Тускай сорулгалыг специалистерни белеткээрин калбартыр. Чижээ, Херсон областка болгаш Мордва АССР-ге—мал эмчилерин, Якутияга болгаш Буратиягa —инженер-гидромелиораторларны, Таджикистанга болгаш Туркменияга—инженер-чер тургузуктуларын белеткеп әгелээр.

Ниитизи-биле көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлериңе 37 мергежилдиг специалистерни белеткээр. Хүлээп алырының чуруму барык-ла әрги хевээр боон артар. Дээди өөредилге черлериңе колхоз, совхозтарының стипендиаттарын хүлээп алыры көвүдээр. Олар 1977 чылда хүлээп алган бүгү кижилериниң 33 хуузу болган. Бо чылдан әгелээш, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунуң системазында бүдүрүлгелер болгаш организациялар аныяктарга боттарының стипендиязын төлеп, өөредип чорудар.

Көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлериниң белеткел салбырларынга 11 муң хире кижини хүлээп алыр. Оларның хөй кезии көдээниң аныяктары болур. Кичәәлдер әгелээриңе чедир көдээ ажыл-агыйның 14 дээди өөредилге черлери чаа өөредилге корпустарынче көжүп кирер.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 14-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—Документалдыг фильмнер программазы: **«Даарта хүнүңү кичәәлдери», «Талаа-булак чурттуг дагдыныкчы».**
17.30—**«Орус чугаа».**
18.00—Фехтованнеге ССРЭ чемпионады. Львовтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедәәлер.
18.40—**«Хемниң тургустунары».** Телефильм.
18.55—**«Бистиң почтавыс».** Телекорүкчүлериң чагааларын өзүгаар дамчыдылга.
19.10—Телемедәәлер.
19.25—Чарлаалар.

МОСКВАДАН

19.30—Медәәлер.
19.45—**«Оол болгаш урут».** Мультфильм.
19.55—**«Әртем амыдырады».**
20.25—**«Ырак болгаш чоок ыры».** Дамчыдылганы РСФСР-ниң улустуң артизи композитор В. Левашов әрттирер.
21.10—**«Спортлото» тиражы.**
21.20—**«База катап Анискин»** деп хөй сериялыг уранчечен фильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30—**«Бистиң сөдывыс».**
19.00—**«Горнистер, кыйгыга харыылаңар».**

КЫЗЫЛДАН

19.30—**«Кызыл даг-ларның әәзи».** Уран-чечен фильм.
20.10—20.35—**«Чүректиң үүү».** О. Бергольцтың шүлүктерин Л. Малеванная номчуур.

22.30—**«Ye».** Информастыг программа.
23.00—Делегейниң П. И. Чайковский аттыг VI конкурузу. Фортепиано. 1-ги әлчәә.
23.45—01.30—Футболга делегей чемпионады. Түнелдиң ийиги кезәә. Аргентинадан дамчыдылга.

КИНО

ИЮНЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бүзәәләәшкин» (2 сериялыг) (3-кү, 4-кү фильм) 11.30, 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Русалочка» 10.10, 11.50 шактарда. **«Бүзәәләәшкин»** 1-ги фильм, 2 сериялыг 13.30, 17.00 шактарда. **«Ынакшыл—амыдырал»** 20.30

КАА-ХЕМ»: «Айыыл» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдын хем» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Салдыг ажаакчы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чагбае. Барының чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 24—29, чамдык районнарга 15—20, Кызылга 27—29 градус чылыг болур.

АК-ДОВУРАК хоорайның № 3 ортумак профессионал-техниктиг училищези 1978—1979 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Дараазында мергежилдерге үш чыл хуусаалыг өөренир:
Электромонтёр-сантекчилер;
Электри болгаш газ-биле дуңзаалаар кижилер;
Арыглал дериг-херекселдериниң машинист-лаборантылары;
Электри-биле ажыддаар экскаваторларның машинистери;
Даг дериг-херекселдериниң слесарылары.
15 хардан өрү назылыг, 8 класс дооскан оолдарны болгаш уругларны хүлээп алыр.
Ол ышкаш дараазында мергежилдерге бир чыл хуусаалыг өөренир:
Арыглал дериг-херекселдериниң машинист-лаборантылары;
Газ, электри-биле дуңзаалаар кижилер;
Электромонтёр-сантекчилер.
17 хардан өрү назылыг оолдар, кыстарны хүлээп алыр.
Үш чыл хуусаалыг өөредилгеге кирген сургуулдар өөредилгени дооскаш, бышкан билигиин аттестадын болгаш училищени дооскаңының дипломун алыр.
Училищеде өөредилге болгаш чурттаар корпустар, өөредилге-бүдүрүлге мастерскаялары бар.
КЭЭР ЧЕРИ: Ак-Довурак хоорай, ХПТУ-3, хүлээп алыр комиссия.

ОЛИМПИАДА 80-НИҢ ПОЧТАЗЫ

«1980 чылдың Олимпий оюнларын чорударынга болгаш аңаа белеткелдерге бодувустун улуувусту киириксеп тур бис. Боттарывыстың субботникте ажылдан алган акшавысты шилчидери-биле Москва хоорайның күрүне банкызында агар санның номерин дыңнадырыңарны дилединис» —дээн, чагааны Магадан хоорайның № 37 профессионал-техниктиг училищезиниң сургуулдары «Олимпиада-80»-ниң оргкомитединче бижээн.

Олимпиадага белеткелге чүүү-биле, канчаар дузалажын болурул? Горький кудумчузунда 32 дугаар бажыңга почтачыларның эккеп турары хөй санныг чагааларда ындыг айтырыглар хөй болгулаан.

Чоокку хүннерде АКШ-тан, Канададан, ГФР-ден, Испаниядан, Индиядан, Новосибирскиден, Бакудан, Эстониядан болгаш өске-даа черлерден чагаалар келгилээн. «Олимпиада-80»-ниң почтазында 12496 чагаалар, открыткалар бар. Ылаңгыя аныяктардан, студентилерден, шериг албанындан халашкан дайынчылардан, дээди өөредилге черлерин чаа дооскан аныяк специалистерден, янзы-бүрү мергежилдиг ажылчыннарындан хөй чагаа келген. Челябинскиниң, Гомель областың «Боровики» совхозтуң, Амур областың Константиновка суурунуң школачылары, Свердловск областың Пенза база Ишим станцияларда уругларның спорт школаларының спортчулары Олимпиаданың агар санынче субботникте ажылдан алганы акшазын № 700616 агар санче шилчидерин шинтирлээн.

«Бодунуң бүгү күжүн, билин, дуржулгазын олимпий объектилериниң тудуунга киириштирери кижи бүрүзүнүң хүлээлгези. Оюннарга белеткелдерге киржири—дыка хөй совет кижилериниң күзелі»—деп, Красноярскиден тудуг инженери В. Скорлупкин бижээн.

Дыка хөй чагааларда солун, ажыктыг сүмелер бар. Чижээ, Кривой Рог хоорайдан А. Исаев Москвага олимпий чемпионнары ыыштар олуртур тускай паркты ажыдарын сүмелээн.

Даштыкы чурттарның муңмуң кижилери Москвага Олимпиадага киржириңге белеткенин турарын чагаалар хереглелеп турар.

«Москвага болур Олимпий оюннары 1980 чылдың эң-не солун улуг болуушкуну болур, оон чедишкиниг әртеринге бүгү күжүмну салыксаар-дыр мен—деп, АКШ-тың хамаатызы Р. Норландер орус дылга бижээн,—студент практикач әрттирери-биле Ленинград университетиниге чордум, Москва барын, ССРЭ-ге аянчорукка чораан мен»—деп, ол дыңнаткан.

Мюнхен, Монреаль олимпиадаларының оргкомитединиң штадынга турган Индиядан спортчу журналист А. Роман Олимпиадага дуза кадарын база дыңнаткан.

СЭТА-ның корр.

ЧАДААНА ХООРАЙДА № 6 ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕ 1978—79 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Училище дамчыларны, малярларны, штукатурларны, электри болгаш газ-биле саңнаар кижилерни белеткеп турар. Бүгү мергежилдерге өөренириниң хуусаазы 1 чыл.

Училищени дооскан кижилерге мергежил аайы-биле разрядтарны тыпсыр.

Училищеге 16 хардан өрү назылыг, 8—10 класс дооскаңнарны хүлээп алыр.

Сургуулдарны аъш-чем, идик-хеп, тускай хеп болгаш чурттаар чер-биле хандырар.

Училищеге кирерде киреринин экзаменнерин дужаавас, а беседалажыышкын түнелин өзүгаар хүлээп алыр.

Өөренир күзелдиг кижилер билдириишкиннерин 1978 чылдың августа 20-ге чедир директорнуң адынга чорудар.

Кичәәлдериниң эгелээри 1978 чылдың сентябрь 1.

Училищениң адреси: Чадаана хоорай, Тиилелге кудумчузу, бажың 82. Телефон: 2-37.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлаачыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарваттың 2-23-35, партийни амыдырал киллиниинин 2-37-13, пропаганда киллиниинин 2-31-75, культура киллизиниин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллиниинин 2-21-47, үлет үр киллиниинин 2-22-64, чаңгыс киллиниинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниин 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянының 2-12-45, солун кедбейн бергенде 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 164.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвалелиниң Ном-үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргөлелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00821.